

EREVNA

Årg. V

N:r 2-3

1948

Innehåll

Om uppståndelsens verklighet.	
Av Fil. Lic. Erik Petrén.	53
» . . . dock utan synd.»	
Av Fil. Lic. Erik Petrén.	58
Blodsförbund.	
Av doktor Fride Hylander, Addis Abeba.	61
Vår nästa.	
Av Läroverksadjunkt Henning Sjögren.	89
Enhet tross skilnad.	
Av Cand. theol. Olav Nilssen, Bergen.	93
Gåtan om Israels förlorade tio stammar delvis löst?	
De kurdiska judarna, en märklig folkgrupp, som ännu som talspråk har den gamla bibelarameiskan.	
Av Fil. Lic. Herman Wohlstein.	96
Guds rike och himmelriket.	
Av Hugo Odeberg.	98
Evangelierna.	105
A testimony.	111
Böcker och tidskrifter.	116
Innehållsförteckning.	126

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Om uppståndelsens verklighet.

Av Fil. Lic. Erik Petré.

I det femtonde kapitlet av sitt första brev till församlingen i Korint skriver Paulus uttryckligen att hela den kristna tron, ja, kristendomen som historisk företeelse överhuvud, hänger på och har mening endast utifrån Kristi uppståndelse som ett historiskt faktum, tillgängligt för övertygelse och vetande liksom varje annat historiskt faktum. Och i Romarbrevets första kapitel, den fjärde versen, skriver han om Jesus Kristus att han är »med kraft bevisad vara Guds Son, alltifrån uppståndelsen från de döda». Nu finns det många av vilka några räknar sig som kristna men de flesta mera allmänt ställer sig positiva till kristendomen, som menar sig ha svårt att tro på Kristi uppståndelse som en historisk verklighet. Det är som ett försök att klarlägga några av de i detta sammanhang förekommande tankegångarna som nedanstående tillkommit.

Den diskussion som i fråga om verkligheten av Kristi uppståndelse kan föras, kan förläggas till i huvudsak tre plan, ett historiskt, ett naturvetenskapligt och ett psykologiskt. Av dessa tre tänkesätt skall vi först granska det i vår tid mest utbredda, det s.k. naturvetenskapliga, i dess tillämpning på Bibelns framställning. I sin mest förenklade form lyder det »naturvetenskapliga» omdömet om Kristi uppståndelse ungefär så: »Det har inte skett, eftersom det inte kan ha skett.» Till grund för detta omdöme ligger ett tänkande som till vissa delar är ett korrekt naturvetenskapligt sådant men som för övrigt kan tjäna som mönster för ett ovetenskapligt tänkande överhuvud. Kor-

rekt är att man söker uttömmande och tillfredställande förklaringar på alla fenomen, d.v.s. man försöker uttrycka det nya och okända i det kända. Där detta inte omedelbart lyckas, uppstår problem. Uppenbarligen faller nu Kristi uppståndelse utanför ramen för våra vanliga erfarenheter. Inte heller kan vi nöjaktigt förklara *hur* något sådant kan ha gått till. Men härifrån och till att förklara att det inte kan ha skett, är ett långt steg som tycks förutsätta en dogmatisk tro på vissa »naturlagar», t.ex. den om materiens oförstörbarhet, som det yttersta och sista ordet om den värld vi lever i. Nu har det emellertid inträffat att just naturvetenskapens utveckling under det senaste halvsekleet ohjälpligt har slagit sönder hela den dogmatiskt materialistiska världsbilden. *Men även frånsatt detta är det dålig naturvetenskap att sluta fakta ur teorin i stället för tvärtom.* Att helt frankt förneka vad man inte kan förklara är uttryck för en inställning som konsekvent tillämpad skulle innebära all vetenskaps snara död.

För den naturvetenskapliga betraktelsen, den som frågar: »Hur har detta gått till?», är alltså Kristi uppståndelse ett olöst problem. I själva verket torde problemet vara olösligt. Källorna är inte endast torftiga. Det verkar faktiskt som om de avsiktligt undvek alla notiser som kunde ge näring åt en i alla fall utsiktlös spekulation kring vad som egentligen skedde, när Herren Kristus gick ut ur graven. I samma riktning pekar också Paulus' återhållsamhet, när han i slutet av 1 Kor. 15 tar upp frågan om på vad sätt de döda uppstå. Det förefaller alltså som om en argumentation på ett naturvetenskapligt plan över huvud skulle vara tämligen meningslös. Härtill kommer emellertid ännu en synpunkt. Naturvetenskapen söker att i begrepp och lagar fatta det allmänna, det generella; men Bibeln framställer Kristi uppståndelse som en absolut enastående händelse och därmed som ett faktum som inte hör hemma under en naturvetenskaplig betraktelse. För att få en något mera adekvat

utgångspunkt måste vi vända oss till det historiska synsättet. (För en närmare framställning av den intressanta ståndpunkten att det naturvetenskapliga betraktelsesättet över huvud inte är tillämpligt på historien, hänvisas till John Landquists *Människokunskap*.)

Liksom all vetenskap börjar historien med att fråga efter fakta. »Vad har hänt?» är det historiska grundproblemet. De olika hjälpmedel med vilka den historiska vetenskapen söker fastställa vad som verkligen hänt, behöver inte här någon närmare redogörelse. Vare det nog sagt att om någon i sina forskningar tar med sig en förutfattad mening om vad som kan ha hänt eller inte kan ha hänt, så bedriver han inte längre förutsättningslös historisk forskning. Går vi nu med detta i minnet till berättelserna om den uppståndne Herren, skall vi finna att dokumenteringen inte bara är fullt tillfredsställande utan osedvanligt stark. Vi äger en rad framställningar som visserligen alla går tillbaka till samma krets av ögonvittnen och medagerande men som i det skick de nu föreligger i stor utsträckning är oberoende av varandra. Den äldsta, Paulus' sammanfattning av den kristna trons elementa i 1 Kor. 15, är endast omkring tjugo år senare än de händelser den omtalar. Den yngsta, ögonvittnet Johannes' berättelse i evangeliet med hans namn, har i varje fall inte förblivit oskriven längre tid än som rymms inom de vuxna åren av ett människoliv. Vidare äger dessa dokument alla yttre och inre tecken på trovärdighet och tillförlitlighet. Efter hand som de bibliska författarnas uppgifter, tack vare olika historiska forskningsgrenars framsteg, i stigande omfattning kan verifieras genom parallella källor, visar de sig vara riktiga i en utsträckning som slagit alla tvivlare med häpnad. Lika viktigt är att de nytestamentliga författarna — respektive deras sagesmän — genom att meddela en mängd till synes betydelselösa detaljer och episoder dokumenterat sig som inte bara fullt vakna utan synnerligen nyktra iakttagare.

En rent historisk undersökning kan inte komma ifrån den uppståndne Herrens realitet. Men nu måste detta fenomen infogas i en existerande världsbild, och då de flesta »moderna» människors världsbild faktiskt behärskas av den materialistiska dogmatiken — även deras som anser sig fördomsfria och »odogmatiska» — uppstår ett problem: forskningen har förelagt resultat som inte stämmer med de i förväg uppgjorda ritningarna. Ett mycket bekvämt och populärt sätt att komma ifrån hela saken är då att förvisa frågan om Kristi uppståndelses verklighet till en från historiskt vetande hermetiskt avskild »trons värld», som man sedan inte befattar sig med. Men ett sådant åtskiljande av en »verklig» historisk värld och en mer eller mindre tänkt eller inbillad »trons värld» är fullständigt främmande för Nya testamentet, som just gör anspråk på att vara en historisk framställning, inte ett »trosvittnesbörd» i detta ords moderna mening. Eftersom dokumenten, Nya testamentet, alltså inte ger den minsta antydning om *var* gränsen mellan dessa båda världar skulle dras, måste gränsdragningen bli alldeles godtycklig. En typisk sådan frihandsteckning utgör den s.k. psykologiska förklaringen: man uppfattar uppenbarelserna av den uppståndne som synvillor, projektioner av lärjungarnas heta önskningar och starka tro.

Detta är inte någon psykologisk förklaring. Det är en stödhypotes till det dogmatiskt materialistiska tänkesättet. Denna »psykologiska förklaring» bygger inte på ett självständigt psykologiskt tänkande. Ett sådant måste nämligen utgå från de reaktioner och beteenden som bevisligen är av den art att de kan göras till föremål för psykologisk betraktelse. Härvid har vi framför allt två ting att beakta: lärjungarnas absoluta och fullkomliga överraskning vid mötet med den Uppståndne och den förändring de genomgick efter detta möte. Vad den förra beträffar, bär skildringarna av såväl överraskningsreaktionen vid själva sammanträffandet som av dess bakgrund, sorg och

saknad och en förtvivlan så absolut att den inte tillät någon annan förhoppning för framtiden än den att få vårda den älskade Mästarens döda kropp, alltigenom den psykologiska sannolikhetens prägel. Endast orsaken förblir svårförklarlig — för den som inte vill acceptera uppståndelsen. Också förändringen är ovedersäglig, från försagdhet till frimodighet, från flykt till ståndaktighet, från förnekelse till bekännande, från förtvivlan till tro, från fruktan för skam och lidande till glädje i smälek och pina »för Namnets skull». Om allt detta utgör urkyrkans hela historia ett enda strålande vittnesbörd. Försöker man nu »förklara» uppståndelsen som en projektion av tron, blir allt detta obegripligt. *I själva verket är det enda rimliga, inte att förklara uppståndelsen ur tron, utan att förklara tron ur mötet med den uppståndne.* Gör man det, hänger skeendet ihop, psykologiskt sett, annars inte.

» . . . dock utan synd.»

Av Fil. Lic. Erik Petré.

Det torde vara vanligt bland sådana som anser sig kristna att betrakta Bibeln som på samma gång både Guds Ord och människoord. Betraktelsesättet är en typisk kompromiss, nämligen mellan å ena sidan tron på att Gud talar genom Ordet och å den andra iakttagelsen att i Bibeln speglar sig mycket skiftande mänskliga förhållanden och tankar, inte minst i religiöst avseende. Man tänker sig då gärna att Skriften är Guds ord genom människor, d.v.s. att det mänskliga skulle ligga i den tillfälliga, av tidsomständigheter beroende formen, det gudomliga i den eviga tanke som i denna tillfälliga form tagit sig uttryck. Ibland, och kanske i synnerhet om man är angelägen att framhäva Bibeln som Guds ord, hänvisar man till att Kristus är av både gudomlig och mänsklig natur. Denna dubbelhet, denna spänning, menar man, som är karakteristisk för kristendomen i dess helhet, finns nu i och präglar också bibelordet.

Här skall inte närmare diskuteras svårigheten, att inte säga omöjligheten, att i fråga om bibelordet åtskilja form och innehåll, inte heller den tänkbara möjligheten att betrakta det tids- och lokalfärgade såsom beroende, inte av budbäraren utan av adressaten, inte av den *genom* vilken Ordet kommit, utan av den *till* vilken det i varje särskilt fall riktats. (Bibelordet, både Gamla testamentet och Nya testamentet, är ju nämligen ingalunda en samling löst utkastade, »eviga» sanningar utan Guds Ord till bestämda människor eller grupper av människor i be-

stämda personligt, nationellt eller mondialt historiska situationer.)

I stället skall vi se varthän parallellen med Kristi två naturer leder. I Hebréerbrevet heter det på tal om Jesu mänskliga natur att han »blev frestad i allting liksom vi, men utan synd» (4:15). Denna natur består framför allt i att »han som var till i Guds-skepnad, inte räknade jämlikheten med Gud såsom ett byte, utan utblottade sig själv, i det han antog tjänareskepnad, när han kom i människogestalt. Så befanns han i utvärtes måtto vara såsom en människa.» (Fil. 2:6, 7.) Att Jesus kom i människogestalt betyder väl i första hand att han gick in under alla människolivets villkor, sådana de är i världen. Han gick inte endast in i förhållandena sådana de genomsnittligt gestaltar sig för människan, utan han gick in under hela mänskligheten, d.v.s. i förhållanden som är sämre än någon människas. Så kan han också säga »jag är en mask och inte en människa» (Ps. 22:7). Så delar han all mänsklig nöd och allt mänskligt elände och bär det — underifrån. Han är utsatt för misshandling, svält, fängelse, övergivenhet, oförståddhet, ja, själva döden måste han lida, »men utan synd».

Allt detta gäller nu också om bibelordet. Det är till i mänskliga ords gestalt. Det är utsatt för misshandling vid avskrivning och översättning; det missförstås och förvrängs när det utläggs; det bortförklaras, när det skulle förklaras; det sätts i fängelse av politiska makthavare och tankesystem på modet. Rent fysiskt sett är det förgängligt; teoretiskt kan man ju mycket väl tänka sig, att alla biblar och fragment av biblar förstördes.

I fråga om Kristus ser vi nu inte detta »mänskliga» som någon svaghet, som skulle förta något av kraften eller giltigheten i hans budskap eller hans verk. Tvärtom ser vi det ju som själva det avgörande beviset för Guds kärlek och för att Guds kärlek är riktad till oss, att Han, när vi inte kunde komma till Honom, sände till oss Sin Son för att underifrån

lyfta oss upp till Gud. »Den som inte visste av synd, honom har Gud i vårt ställe gjort till synd, för att vi i honom skulle stå rättfärdiga inför Gud.» (2 Kor. 5:21.) Det finns nu inte minsta anledning att i fråga om Skriften se saken på annat sätt. Spänningen finns inte mellan olika »inflytelser» som kan tänkas ha gjort sig gällande vid bibelordets tillkomst, utan mellan Gud och Hans Ord å ena sidan och vår bundenhet i världen och vårt eget kött å den andra sidan. Att vi har Guds Ord i mänskliga ords gestalt är inte för någon Guds Ords ofullkomlighets skull utan för vår rättfärdiggörelses skull.

Blodsförbund.

Av doktor Fride Hylander, Addis Abeba.

En läkare får ofta uppleva en dramatisk växling mellan död och liv, och livets hemligheter uppenbarar sig ibland med en sådan obetvinglig kraft, att »primitivt» tänkande ter sig både naturligt och ofrånkomligt.

Här har vi ett sådant tillfälle, då t.o.m. ögonblick blir odödliga:

En kurs läkarekandidater åhörde en föreläsning på ett barnbördshus, då en sjuksyster brådskande anmälde något för professorn.

Lektionen avbröts omedelbart och kandidaterna följde efter professorn in i operationssalen. Direkt från ambulansen hade man just fört dit en döende kvinna.

Hon hade blivit förlöst utanför sjukhuset men höll själv på att förblöda och dö (av uterusruptur). Hon låg där medvetslös, vaxblek, pulslös, och med långa mellanrum kom något enstaka rosslande andetag ...

Vid sådana tillfällen är ingen en objektiv kall iakttagare av ett »fall». Nej, man lever dramatiskt med i ett människoöde. Det är inte bara kvinnan som är blek, alla kandidaterna bleknar inför döden, och i allas ögon läser man det hopplösa och ofrånkomliga: »För sent!»

Men professorn säger med sammanbitet lugn ett kort men livsfriskt och förlösande ord:

»Blod!

Här är inte tid till testning. Är det någon, som vet sig vara allmän blodgivare? »

»Ja!»

Därav kom det sig att jag ögonblicket därefter låg sida vid sida med den döende med de motsatta armarna korsade. Två snitt, en hopkoppling, och snart strömmade livsfriskt rött blod från man till kvinna.

Då hade hon emellertid upphört att andas.

Hon var död!

Men nej! Nu kommer det ännu ett andetag! — Det sista?

Nej! — Det första!

Det första andetaget av ett återvändande liv.

Kvinnan börjar andas. Livsfärgen kommer tillbaka. Hon slår upp ögonen. Hon lever.

Hon kan utstå en operation.

Att *blod är liv* finns det ingen som har lust att tvivla på i det ögonblicket.

Och *blodet förenar!*

Jag fick redan samma dag en stor bukett röda rosor av en lycklig kvinna, som sade: »Jag kan ine tacka er tillräckligt, men jag vet att ert blod har räddat mig till livet!» Rosornas röda färg talade om, att hon symboliskt ville återgälda. Liksom blodet kom hennes tack från ett pulserande hjärta.

Ingen av parterna har någonsin kunnat glömma detta blodsband.

Det fanns en pryd tid, då det ansågs opassande att tala om blodet. Om det blod som frälsar och ger liv.

Men tiderna förändras.

De tusende och åter tusende sårade, som under krigets massakrer höll på att förblöda men fick livet tillbaka genom blodöverföring, kan och vill gärna vittna om hur deras »frälsning» hängde samman med detta livgivande blod. Hur de satte sitt sista hopp till denna välsignade blodtransfusion.

Och att *blodet förenar* kan alla de omvittna som sårade

och förblödande föll i fiendehand men under röda korsets »vi är alla bröder-tecken» räddades till livet med »fiendeblood» från en frälsande arm. Den räddade kan inte underlåta att i tack-samhet säga till sig själv: »Det var ändå detta blod som räddade mig till livet. Vi är ändå förbundna, vi är fränder! Jag kan omöjlig hata, när detta blod rinner i mina ådror och gett mig livet åter!»

Var det bara gamla »vidskepliga vildar» som hade en magisk tro på livet i blodet? På den frälsande armen?

Nej, det livgivande blodet, den räddande handen, lever ännu kvar i folksjälén och talar med det primitivas suggestiva kraft.

Ja, även en modern vetenskapsman kan skriva:

»Det ser ut, som om liv och hälsa med transfusionsblodet från en frisk människa skulle överföras till en sjuk ... Varje vuxen och frisk man och kvinna skulle därför vara *redo att offra en arm*, vilken är den hemlighetsfulla källa som ger *ett undergörande livselixir*.» (Russel: Transfusion of Human Blood.)

En modern människa och vetenskapsman, som i ödmjukt medvetande om sin egen begränsning, fylld av andakt, sett livet återvända till en döende med det tillströmmande transfusionsblodet, han torde inte ha någon svårighet att sätta sig in i en *universell föreställning om blodet som livsprincip och förbundstecken*.

Låt oss följa missionärer och vetenskapsmän på upptäcktsfärd genom skilda världsdelar och skiftande årtusenden, och vi skall överallt finna spåren av samma associativt symboliska tänkande både hos skäggiga arier och sammetslena negrer, både hos högkulturens babelsinvånare och ödemarkernas kringströvande »vildar».

I hjärtat av Afrika blev Livingstone och Stanley gång på

gång räddade till liv och framgång genom blodsförbund med vilda stammar.

Vid ett tillfälle överlade Stanley med sig själv, om han skulle kringgå hövdingen Mirambas område och undvika mötet med »Afrikas vilde krigsgud», som gjort sig känd och fruktad vida omkring av såväl infödda som främlingar, eller inte. Till slut beslöt sig likväl Stanley för att våga ett möte med den fruktansvärde och söka vinna hans blodsbroderskap. — De möttes ... och »den afrikanske hjälten och den hjältemodiga upptäcktsresanden» kom överens om att »göra stark vänskap» eller sluta blodsförbund med varandra. »Ceremonimästaren» tog ledningen och bjöd den väderbitne Stanley och den herkuliske Mirambo att sätta sig mitt emot varandra på samma palmmatta. Med en kniv gjorde han ett snitt i de bägge människens högra ben, och de »utbytte blod» under det att ceremonimästaren uttalade trohetsbesvärjelsen: »Om någon av er bryter det brodersförbund som nu ingåtts mellan er, så må lejonet sönderslita honom, ormen stinga honom, bitter galla bli hans dryck, hans vänner överge honom, hans bössa springa sönder i hans händer och såra honom och allt ont skada honom intill döden!» — Samma blod ansågs nu flyta i bägges ådror: De var vänner och bröder i ett heligt och oryggligt blodsförbund. De utbytte gåvor och åt och drack med varandra under folkets jubel. Härefter kunde Stanley utan fara och fruktan färdas varthelst han ville i Mirambos rike förvissad om att varje vilde skulle visa honom samma trohet och respekt som tillkom hövdingen själv.

Liknande ceremonier, där blodet används för att besegla ett heligt förbund och för att förena två liv till *ett* i trofast och obrottslig gemenskap, finner man över hela jorden, hos de »primitivaste vildar» lika väl som hos högkulturernas filosofer. Ofta är det en ringare som söker en mäktigares bistånd. Men genom förbundspakten blir de till *ett* blod, ett liv, en själ och

är båda lika förpliktigade att hjälpa varandra och inte kalla något sitt eget, inte ens livet.

Några exempel skall ytterligare belysa olika enskildheter i denna universella förbundsrit.

I Etiopiens södra delar var det förr vanligt med sådana blodsförbund, och de förekommer ännu, men seden skiftar med stam och trakt. Hos flera stammar sårade parterna varandra över en »vittnessten», vanligen i hand eller arm, varpå de antingen sög varandras blod eller lät det droppa ned och blandas i en hornbägare med spenvarm mjölk och pulshett tjurblod, varpå de gemensamt drack förbundsblodet, ibland båda två på samma gång ur samma bägare, och svor varandra trohet i liv och död.¹ — Tjuren behöver inte alltid slaktas, då gallaerna ibland bara tappar blod för att dricka liv och styrka före farligare jakter och krigståg, men vid ingående av blodsförbund slaktas som regel djuret och äts i den festmåltid som beseglar detsamma. Parterna utbyter också gåvor, och när hövdingen är närvarande, antingen som blodgivare eller vittne, om någon ställföreträdande blöder i hans ställe, spelar hans käpp eller stav, snidad av rött trä och bestänkt med förbundsblodet en viss roll, ty denna stav kan under vissa omständigheter komma att representera förbundet. Skulle de två som sluter förbund tillhöra skilda stammar och dessa råkar i strid, så kan hövdingen lämna ut sin stav, smord med smör, till en blodsfrände tillhörande den fientliga stammen, och denne kan sedan tryggt gå även genom de trakter där striden rasar och döden lurar i varje snår, ty alla känner till hövdingens stav och dess innebörd. Att döda eller kränka den som stöder sig vid den staven eller visar upp den som tecken på ett okränkbart förbund, det vore att döda eller kränka hövdingen själv. På så sätt kunde mitt under brinnande krig i kraft av blodsförbund »fredsbudbärare» eller »medlare» okränkta passera mellan stammarna.

Påminner inte skyddet av hövdingens stav om psalmens

ord: »Om jag än vandrar i dödsskuggans dal, fruktar jag intet ont, ty du är med mig. Din käpp och stav, de tröstar mig!» (Dav. Ps. 23).

I en av de isländska sagorna berättas om blodsförbundet mellan Vikings heroiske son Torsten och Jarl Angantyr. De två bålda kämparna »öppnade åder» inuti sina till ömsesidig hjälp och gemensamt försvar redobogna händer och lät blodet i ett heligt handslag flyta samman under en lyftad torva, under det att de svor att stå varandra bi och hämnas varandras död (Andersson: Viking Tales of the North, s. 59). Tanken bakom tycks ha varit att symboliskt begrava deras individuella liv och ur den temporära graven uppstå igen till ett gemensamt liv: Två kroppar men ett blod, ett liv, en själ.

Av äldre Eddan framgår att Oden och Loke någon gång slutit ett sådant blodsförbund, ty Loke återopade det, när han vid ett tillfälle trängt in i gudarnas gästabudssal och vid deras vrede vände sig till Oden och erinrade honom om att de blandat blod, druckit varandras välgång och svurit varandra ömsesidig trohet.

Från ett besök hos de »människoätande» dajakerna på Borneo berättar ett par missionärer följande: Sedan infödingarna lärt känna missionärerna, uttryckte de sin önskan att ingå »förbund» med dem och »lära känna Guds väg». Missionärerna, som inte kände till landets seder och bruk, sade att om Dajakerna ville omvända sig och bli kristna lärjungar, så skulle de och missionärerna bli bröder i Kristus utan några formella riter. Dajakerna insisterade dock på att missionärerna skulle ingå blodsförbund med dem. Vid detta tal förskräcktes missionärerna, eftersom de trodde att det var en omskrivning för att man ämnade döda och äta dem. Bävande gick de dock infödingarna till mötes och anbefalldes sig i Guds händer beredda på döden.

Ceremonien började. — De två missionärerna blottade sina

armar på samma sätt som de två förnämsta dajakhövdingarna, och en ceremonimästare trädde fram och gjorde med en kniv små snitt i armarna, så att blodet började rinna. Detta uppsamlades i en bägare med vatten, varpå man drack varandras blod ur samma bägare, räckte varandra händerna och kysstes. När detta skett strömmade allt folket till för att betyga sin aktning och trohet, som om missionärerna hade blivit hövdingar. De hade väntat sig döden men blivit delaktiga av ett nytt liv. Och folket jublade: Må vi bli vänner och bröder för alltid, och må Gud hjälpa dajakerna att komma i förbindelse även med er Gud. Härvid tillade hövdingarna: Bröder, var inte rädda att bo hos oss. Vi skall inte skada er, och om andra skulle hota er, så skall vi försvara er med liv och blod och hellre själva dö än låta er stupa. Gud är vårt vittne och hela menigheten, att detta är sanning. Och hela folkförsamlingen ropade: »Ske alltså!» (Ellis: History of Madagascar I, s. 191, not.)

I Kina finns ett liknande men hemligt blodsförbund, vars medlemmar kallas »Hwan tieh di hsiong» eller »Blodbytesbröderna». Parterna skär en skåra vid basen av tummen eller på handleden, de blödande såren läggs emot varandra, och på så sätt blandas eller överförs blodet från den ene till den andre. Förbundet är så förpliktande att det står över alla andra lagar, både familjens och samhällets. Därför fruktar både stat och enskilda att ta sådana blodbytesbröder i sin tjänst. Om den ene av blodsbröderna skulle begå något brott, är nämligen den andre skyldig att på alla sätt skydda honom. Skulle någon av bröderna upphöjas till ära och makt, är han å sin sida pliktig att göra allt som står i hans förmåga att lyfta även den andre upp till samma värdighet. (Sagesman: Missionär Olaf Lie, Norge).

Från Syd-, Mellan- och Nordamerika föreligger uppgifter om liknande blodsförbund både från forntid och nutid.

För tre århundraden sedan nämnde en forskare om sederna

i Yucatan följande: »När indianerna 'gör vänskap' tar de i vittnens närvaro blod från varandra, från tunga, hand eller arm, och gör förbund för livet.» (Peter Martyr: *De Rebus Oceanicis et Novo Orbe*, citerad i H. Clay Trumbull: *The Blood Covenant*, New York 1885, s. 54, vilken flitigt kommer att citeras i denna uppsats.)

I Brasilien fanns bland indianerna ett blodsbroderskap som var så heligt och intimt att parterna räknades som tvillingbröder. De hade både namn och allting annat gemensamt (även hustrurna), och äktenskapliga förbindelser mellan nära släktingar till brödraparet kunde inte ingås, eftersom det skulle ha räknats för blodsskam. (Southy: *Brazil*, I, s. 240).

Den bekante afrikaforskaren Burton påpekar som märkligt faktum att han bland Nordamerikas indianer fann samma ceremonier vid ingående av blodsförbund som han tidigare upplevat i Afrika. (Burton: *City of the Saints*, s. 117.)

Bland semiter är seden att ingå blodsförbund på åtskilliga ställen ännu i levande bruk. En syrier har beskrivit ceremonien på följande sätt (Trumbull: *The Blood Covenant*, s. 5).

Två unga män, som bodde i en by vid foten av Libanons berg, hade varit goda vänner under många år, men nu skulle de bli bröder av ett heligt »blodsförbund». Deras vänner och släktingar hade sammankallats och var församlade för att bevittna förbundsakten, som skulle äga rum på den öppna platsen framför byns brunn. De två människors beslut att bli blodsbröder tillkännagavs offentligt, och förbundslöftena nedskrevs och undertecknades i två dokument, bevittnade av många deltagare i ceremonien. En av vännerna tog nu en skarp kniv, gjorde ett snitt i den andres arm och drack hans blod genom en fjäderpenna. Knivbladet torkades omsorgsfullt av på den ena av förbundshandlingarna. Härefter övertog den andre kniven och utförde samma operation på den förste, drack hans blod och beseglade det andra dokumentet med en stämpel av sitt

eget blod ... Med en mun förklarade sedan de två: »Nu är vi bröder i ett förbund, gjort inför Gud. Om någon bedrar den andre, så kommer Gud att bedra honom.» Förbundshandlingarna, bestyrkta med blod, veks omsorgsfullt ihop och insyddes i små läderkapslar för att som amuletter bäras om halsen eller på armen som ett tecken eller en ständig påminnelse om förbundet.

I den klassiska litteraturen omnämns riterna på flera ställen. Historieskrivaren Herodotus säger exempelvis om araberna att de sluter ett förbund under förmedling av en tredje man, som står mellan parterna och med en skarp sten gör ett blödande sår på insidan av bådas händer, vilka förenas så att blodet blandas och får droppa ned över sju stenar, »en hög av vittnesstenar», ett heligt förbundsaltare ...

Ännu i denna dag är bland judarna i Tunis en blödande hand en helig symbol, som påminner om en trofast och obrottslig vänskap. En resande (Chevalier de Hasse-Wartegg i Trumbull, s. 342) skriver om detta: »Vad som slog mig mest i alla hus var den öppna och blödande handen, som återfanns överallt. Mot den vitkalkade väggen kontrasterade överallt denna fränstötande men likväl suggestiva symbol.»

I konsten har blodsförbundet framställts av Salvator Rosa på hans historiska målning Catalinas sammansvärjning, som anses vara hans mästerverk. Man ser där konspiratören i det ögonblick han med en av de medsammansvurna ingår det förbund, där de tar ansvaret som en man. Deras högra händer är förenade i ett fast handslag över ett votivaltare, armarna är blottade och ett snitt har blivit skuret på bägges underarmar. Från det ena snittet strömmar blod ned i en bägare, som den blödande håller med sin vänstra hand. Från den andres arm droppar ännu blod, vilket visar att hans blod redan samlats i bägaren. Mellan förbundsparterna står ceremonimästaren eller domaren med lyftad arm liksom för att kalla Gud och alla

som vittnen. En dryck ur den kringklickade bågaren kommer att göra alla delaktiga av samma blod i det förbund som förpliktar alla att stå eller falla som en man.²

Exempel visar att dessa blodsförbund många gånger har slutits av *ställföreträdare*, som organiskt hör samman med förbundsparterna, låter sig såras och blöder i deras ställe. Ett sådant förbund slöts mellan Livingstone och drottning Manenko, den förre företrädd av en trotjänare, den senare av gemålen.

Ibland är det också ett *offerdjur*, vars blod förebildligt utgjuts för att besegla förbundet. Sålunda berättas från Borneo om ett förbund, där båda parterna samtidigt håller en fågel, medan den slaktas och offerblodet ställföreträdande rinner ned över vittnesstenarna symboliskt talande om det nya livet och villigheten att såsom en enhet offra liv och blod. (Trumbull, s. 52.)

Jag har själv slutit ett liknande förbund med en hednisk Arussi-galla och vet att denne »vilde» skulle vara redobogen att med hela sin släkt offra »liv och blod» för sin »frände», om denne någon gång skulle komma i nöd och åberopa förbundet. Detta skulle ha slutits på övligt sätt med utbytande av gåvor, sugandet av varandras blod och högtidsmåltid. Men jag var varken villig att släppa till min tumme eller själv suga det orena blodet av en kroniskt sjuk patient. Då mannen ändå var ivrig att vinna min vänskap och jag inte hade någonting emot att i adiafora söka samhörighet med stammen och dess seder och bruk, överenskoms om en förenklad procedur. Från hedningens sida innebar förbundet ett sätt att bli delaktig av den nya värld som genom bekantskapen med mig hade öppnat sig för honom. Det innebar också en garanti för honom att få den bästa tänkbara bot för den svåra sjukdom av vilken han led. Försök tänka dig in i »det nya liv» det innebär för en fattig, okunnig, av sjukdom härjad vilde från svartaste Afrika att plöts-

ligt kunna komma i en sådan ställning till »den store frendjiläkaren» att dennes kunskap och vetande och överväldigande medicinska resurser jämte den civiliserade världens härlighet och läkarens villighet att hjälpa med en vänskap, som är starkare än naturlig släktskap, genom blodsbroderskapet blir hans tillhörighet!

Gåvor utbyttes sålunda (jag fick en vild tjur), och först firades högtidsmåltiden i mitt hem, då »vilden» fick finna sig i att sitta till bords vid ett festligt dukat bord enligt min stams sentida europeiska sedvänjor. Någon tid senare firades en liknande fest i min väns gräshyddan i den otillgängligaste delen av Arussis skogsområde. Och där var det andra sedvänjor. Min vän hedningen passade på att slakta ett lamm för att med dess blod befästa förbundet. Blodet stänktes inför den allestädesnärvarande Waka mot himmelen och på jorden samt i korsform mot norr och söder, mot solens uppgång och mot dess nedgång, under det Gud kallades som vittne. Och alla mina nyvordna släktingar skyndade till för att med förbundsblodet måla sina pannor.

Sammanfattningsvis kan det sägas att i människosläktets associations-, tanke- och symbolvärld blodet liksom den röda färgen betecknar liv. I alla världsdelar förekommer förbund som beseglas med parternas blod.

Blodet tas från en symbolisk del av kroppen, från den hjälpande handen, från den starka armen, från den villiga foten, från tungan som svär eden, och i omskärelsen från den lem som för tanken hän till ett förbund som omfattar de förbundna och deras säd eller efterkommande.

Blodet kan blandas genom att såren förs samman exempelvis i »det heliga handslaget», eller det kan blandas och drickas, ofta tillsammans med vin eller vatten eller symbo-

liskt ersättas av offerblod, av rödfärg, av henna (Egypten) eller saffran (Indien).

Såsom påtagliga minnen av förbundet bevarar parterna något av blodet i en amulett, som bärs som armband, som hängs runt halsen eller likt den avskurna förhuden kan sättas som ring på ett finger. Blodet eller dess substitut kan också anbringas på pannan.

Förbundet beseglas vanligen inför vittnen, inför »Gud och allt folket». Det anses vara lika fast som de »vittnesstenar» över vilka blodet gjuts, lika livsfriskt som det källvatten vid vilket förbundet ingicks, lika grönskande och långlivat som det vårdträd som planterades där marken fuktades med parternas blod.

Förbundet avslutas med att man utbyter gåvor och sitter ned till en gemensam högtidsmåltid, där man äter och dricker varandra till godo.

Det är så djupgripande att de förbundna räknar sig som ett blod, ett liv. De kan byta namn eller ta ett nytt gemensamt namn, som om de fötts på nytt.

Förbundet förpliktar till obrottslig trohet, till strikt rättfärdighet. *Det kan inte brytas.* »Men vad händer om det bryts?», frågar någon. Svaret blir både en och två och tre gånger: Det kan inte brytas. — Det finns emellertid exempel på svek. En indian och en vit ingick blodsförbund och bytte namn. Men blekansiktet svek. Då förlorade indianen sin själ. Sitt nya namn kunde han inte använda, sitt gamla kunde han inte återta. Som en namnlös skugga förtvinade han och dog utan att åter bli sig själv.

De förbundna är förpliktade att tveklöst hjälpa och bistå varandra och med livet som insats skynda till undsättning i varje fara eller hämnas den förbundnes död (blodshämnd).

Detta blodsförbund, som spåras universellt bland folken, tycks ha varit allmänt känt bland semiterna, och spår av det

återfinns överallt i Bibeln, där det förutsätts vara så allmänt känt att en antydning kan innebära en rikedom av associationer och ett enda ord en djup hemlighet.

Hebreiskans »karát berit» (= sluta förbund) har en tvåfaldig betydelse av skära och äta tydande på skärandet av en förbundsskåra förenat med det symboliska drickandet av förbundsbägaren eller på den med riten förbundna heliga måltiden, då man skar och åt varandra till godo. Känner man till förbundsskåran i armen eller den »stigmatiserade» handen med det blodiga märket använt som amulett och symbol av ett heligt förbund, så levandegörs på ett särskilt sätt Herrens ord genom profeten: »Se, på mina händer har jag upptecknat dig!»

Abraham och Abimelek tycks ha ingått ett heligt blodsförbund vid källorna i Beer-Sheba. De två »skar ett förbund». De svor att svekfritt bistå varandra och varandras efterkommande. De utbytte gåvor vid sjukällorna och ställde upp såsom vittnen sju lamm samt planterade en tamarisk, som skulle växa och bära vittnesbörd om förbundet och den välsignelse som från Abraham och hans säd skulle komma filistéer och hedningar till del. Isak och Abimelek förnyade sedan förbundet och »åt och drack» tillsammans. (1 Mos. 26:30-31.)

Jakob och Laban tycks ha ingått ett liknande förbund. »Låt oss skära ett förbund», sade Laban, »Det skall vara vittne mellan oss». Jakob reste en stenpelare och man samlade en hög stenar, ett »vittnesröse», (liknande det, som Herodotus säger att araberna bestänkte med parternas förbundsblod), de kallade Gud till vittne, åt och druck, svor eden vid fädernas Gud, offrade och höll festmåltid. (1 Mos. 31:19-36.)

David och Jonatan tycks ha varit ett annat blodsbrödrapar. De skar ett förbund, eftersom Jonatan älskade David som sitt eget liv (blod), och i riten ingick utbytandet av gåvor: Prinsen gav herden sin dyrbara mantel, sina kläder och sina vapen, bälte, svärd och båge. Med ett ord: hela sin utrustning, ja, var-

för inte tillägga: sitt konungablod och sin krona. Från denna förbundsstund var David och Jonatan ett hjärta och en själ och förenade med intimare band än naturlig släktskap (1 Sam. 19:1 ff.). Deras ömsesidiga tillgivenhet var »underbar, mer än kvinnors kärlek» (2 Sam. 1:26). Förbundet omfattade också Davids och Jonatans hus eller efterkommande. När därför många år efter Jonatans död David fått ro för sina fiender, så hade David inte glömt det förbund han skurit med Jonatan utan sade: Finns det ännu någon kvar av Sauls hus, som jag kan visa godhet mot för Jonatans skull? (2 Sam. 9:1.) Och att krympningen Mefiboset, Jonatans son, kläddes i högtidsdräkt och ständigt fick äta och dricka vid konungens bord visar Davids trohet mot de bindande förpliktelserna av detta blodsförbund. (2 Sam. 9:2-13.) Den ringe herdegossen kunde inte låta bli att, upphöjd till konung, ta sig an den »släkt» han *vunnit med sitt eget blod*.

Som vi sett står blodet som substitut för livet, som symbol för trofast vänskap, obrottsligt enhetsförbund och nytt liv.

I en otrygg värld, där människan från alla håll hotades av fiender, av förgängelse, synd och död, där hade hon behov av att knyta trohetsförbund. Inte bara med en mänsklig hjälte. Nej, det fanns överallt i denna mänsklighet en längtan efter att sluta blodsbrödraskap med livets Herre för att bli ett med den som ägde styrka och evigt liv och sålunda bli räddad från död och synd och förgängelse.

I Egyptens »dödsbok», vilken kan sägas vara faraonernas gamla heliga bok, som handlar om den dödes »vandring mot ljuset», mot livet, finns enligt Trumbull flera ställen som tyder på att egypterna var förtrogna med riten och sökte frälsning och liv i blodsförbund med gudarna. »Ge mig er arm!» säger själen till gudarna. Förklarande fortsätter texten med att tala om blodet som flyter från solgudens lem. Och själen talar sålunda i Osiris namn: »Jag är själen i dess två hälfter, själen av

Sol-Ra och själen av Osiris, den döde». — Synbarligen är det fråga om en rit med »skärande av ett blodsförbund», som leder till »en själ i två kroppar» eller till att den döde får del av gudarnas liv genom blodet och såsom ett med gudomen kan tillägna sig ett av solgudens namn, Osiris, den »uppståndne». — När själen kommer till den port som leder in till ljus och liv, talar den döde om sig såsom länkad till den store guden Seb genom »kärlek till hans arm». Han är förvissad om att porten skall öppnas, ty genom att ha korsat arm och utbytt blod med gudarna har själen tydligen blivit ett med dem. Om den dödes hals har också lagts en röd amulett färgad med Isis blod såsom tecken på ett heligt förbund, och »när detta kontrakt är gjort, kommer Isis att skydda den döde osirianen, och Horus gläder sig över att få se honom». »Hans namn är likt gudarnas.» (Trumbull: The Blood Covenant, s. 78-84.)

Redan tidigare har jag nämnt att blodet av ett offerdjur kan representera båda parterna vid ingående av ett blodsförbund mellan två människor. — På samma sätt kan också en människa söka gemenskap med Gud genom ett offer, som symboliskt kan representera ena eller andra eller båda parterna.

Människan kan ge offret som ett substitut för sig själv antingen det gäller att tacka eller blidka, att sona eller vinna gemenskap. Ibland har mänskligheten framburit människoeffter för att blidka eller sona makterna. Och då har det ibland gällt att offra det dyrbaraste man ägt. På en ö i Margareta- eller Abajasjön lever en folkstam som brukar offra till sjöns »andar». När vattnet någon gång stiger oroväckande högt och hotar att som en syndafloed dränka allt levande, lär ingenting annat kunna hjälpa än att hövdingen offrar sin förstfödde son, det dyrbaraste han äger. (Flera sagesmän, som dock inte är eniga i detaljer.)

Offret kan också, och kanske oftare, representera »gudens liv och blod». Genom att »äta av guden» eller offret tror man

sig vinna den åtrådda gemenskapen eller »blodsförbundet» med gudomen. Vid dessa offer, då människan söker kommunion med guden genom att tillägna sig hans kött och blod, företräds gudomen ofta av ett substitut, ett felcritt offerdjur, en gudabild av säd fuktad med blodet av barn och jungfrur, ett nyfött barn eller en »ersättningskonung», som en tid får leva i konungslig prakt och gudomlig hyllning för att sedan offeras.

Hur gräsliga än många kultiska bruk i sin grovt materiella symbolism kan förefalla, så har de dock i sitt associativa ursprung syftat till livsgemenskap eller »blodsförbund» med Livet.

Om dessa tankar om blodsförbund och gudsgemenskap härleder sig från en gemensam urtradition, från ett gudomligt Eden, eller jordens skiftande folk är så enhetligt funtade att deras tanke- och associationsliv på samma vägar trevar sig fram emot »gudarnas frälsande arm», det torde endast ha teoretisk betydelse. Men det viktiga är att Gud, när människorna sträckte sina famlande händer mot himmelen, blottade sin starka arm och sina genomstungna händer till ett sådant frälsande förbund som svarade mot människans behov och släktets föreställningsvärld.

Men låt oss återvända till Bibelns värld:

Aposteln Jakob kallar Abraham »Guds vän». Gud själv säger (i Jes. 41:8): »Abraham, min vän!» Och Josafat säger, när han talar inför Herrens ansikte: »Abraham, din vän!» Inte bara dessa ställen vittnar om att vänskapsbandet mellan Gud och Abraham var något alldeles särskilt. Även ordet *vän* säger något särskilt. Det ord som används om Abraham såsom »Guds vän» återfinns i förbindelsen Gud–människa inte om någon annan än Abraham och endast Abraham. Ett undantag tycks föreligga, då det i 2 Mos. 33:11 heter, att »Herren talade till Moses ansikte mot ansikte, som när en människa talar till en

vän». Men här har det hebreiska ordet (*re'ä*) bibetydelsen kamrat eller granne, medan det ord som användes om Abraham (*'oheb*) betyder en som älskar.

I vänskapen mellan Gud och Abraham framträder mycket av det karakteristiska för ett blodsförbund.

I 1 Mos. 15:7-18 läser vi att Gud skär ett förbund med Abraham, vilket besejades med ett offer. Det förnyades sedan såsom ett blodsförbund, där tecknet var omskärelsen och löftet gällde Abraham och hans säd. Det var evigt och tryggt och innebar nytt liv, under det att »icke omskuren» innebar detsamma som död (1 Mos. 17:11, 13-14). Det var ömsesidigt förpliktande. Parterna bytte namn: Gud införlivade förbundsfädernas människonamn med sitt, kallande sig Abrahams, Isaks och Jakobs Gud, under det Abraham fick det nya namnet Abraham och glansen av ett saligt byte i namnet »Guds vän».

Abraham och hans säd gav sitt förbundsblod i omskärelsen, som betydde: »Jag och mitt hus, vi vill tjäna Herren», och accepterades symboliskt av Gud i den rabbin, som intill denna dag såsom Guds representant smakar den omskurnes blod eller dricker en droppe därav i vin. — Gud gav sitt förebildligt i offerlammet som slaktades i Isaks ställe.

I blodsförbunden ingick förpliktelsen att uppge sig själv och offra allt i trohet mot löfterna närhelst någon av parterna kom i nödläge. Abrahams trohet mot förbundet skulle efter många och långa år prövas, då han bjöds att offra Isak, sin ende son. — I tidens fullbordan, när judafolket kommit in i mörker och dödsskugga, skulle också den Högste i förbundet uppenbara sin kärlek och trohet genom att utge sin ende Son, för att med sitt blod ge syndaförlåtelse och levandegöra »Abrahams barn».

Här bör det påpekas att offret av ende sonen inte som västerländsk jag-mentalitet framkastat var ett sätt att själviskt undkomma att ge sitt eget liv. Nej, för österländsk släktinlevelse

är ende sonen dyrbarare än ens eget liv. Alla förhoppningars son måste vara betydelsefullare än några korta gamlingmans-år för den som känner sig mätt på dagar och önskar att samlas till sina fäder i förvisning om att släkten lever vidare och löf-tena skall fullbordas i välsignelser för »alla släkter på jorden».

På annat ställe har jag påpekat att en man hos många folk ofta inte bär sitt eget namn. Under uppväxtåren och som yng-ling går han under faderns namn och kallas: *son till* den och den (namnet), och när han fått en egen son, kallas han: *fader till* den och den. För en futuralt inställd man är sonen betydelsefullare. Ille faciet. Mannen bär inte sitt eget namn. Han dör, men namnet överlever honom. Hans förhoppningar, hans liv och blod pulserar i nya släktled. Seden att benämna sonen efter fadern och fadern efter sonen går igen i Bibeln, där Jesus benämns Guds son och Gud kallas »Jesu Kristi Fader».

Blodsförbundet mellan Gud och Israel förnyades mer än en gång. I tider av yttersta nöd skulle Gud gång på gång visa sin trohet mot förbundet. Under de egyptiska plågornas tid höll Abrahams säd på att uppgivas och förgås under träldoms-oket, men då frälste Herren sitt folk »med uppräckt arm». Ånyo var det ett förebildligt offerlamm som blev slaktat för att rädda Abrahams säd till livet. Blodet av ett felfritt lamm skulle strykas på dörrposterna och övre dörrträet, för att dödsängeln skulle skona och gå förbi, så att Israels barn, när morgonen grydde, med jubel kunde dra ut från fångenskap och död till liv och frihet. »Blodet skall för er vara ett tecken .... ty när jag ser blodet skall jag gå förbi er. Ingen straffdom skall drabba er med fördärv ...» (2 Mos. 12:13, 22-23.) Med påsken följde också seden att skära och äta påskalammet och fira en »högtids-vaka» och en Herrens åminnelsemåltid.

I den universella ritén var ärr eller sårmärken efter förbunds-skåran tecken som åberopades för att på nytt levandegöra för-

bundets förpliktelse. Stundom bars också den skrivna förbundspakten, beseglad med några droppar av förbundsblodet, innesluten i en kapsel, som amulett. I Egypten bars en röd amulett, symboliserande Isis blod, som talisman av den som ingått blodsförbund med gudarna. Efter Guds förbund med Israel, beseglat med påskalammet blod, förklarade Herren: »Detta skall vara som ett tecken på din hand och som ett band på din panna ...» (2 Mos. 13:16). Därför har också judarna hängt fast vid seden att på pannan och på armen, då de talar med sin himmelske förbundne, i en läderkapsel som helig amulett eller »Tefillin» bära Herrens ord om påskalammsförbundet (2 Mos. 13:3-10, 11-16 samt 5 Mos. 6:4-9, 13-22). Enligt Hebr. 9:19 stänktes förbundsblodet inte bara på altaret och på folket utan även på det dokument som innehöll förbundspakten och skulle förvaras i Tefillin. Denna amulett tilläggs stor betydelse och rabbinerna säger: »Inte varje israelit är en jude utan bara den som äger de två tecknen, omskärelsen och Tefillin» — de två förbundstecknen, det ena givet till Abraham, det andra till Mose (Home and Syn. of Mod. Jew, s. 5 enl. Trumbull). Tefillin eller böneremsorna kunde vid vissa tillfällen ersättas av en röd tråd, som skulle erinra om blodsförbundet. Det var också en röd tråd Josua gav Rahab som ett tecken på att hon tillhörde förbundsfolket. Rabbinerna menade att även Gud såsom andra parten i förbundet bar Tefillin (Smith-Hackett: Bib. Diet., Artikeln »Frontlets»). Det hänvisas i Bibeln gång på gång till Herrens högra hand, hans starka arm, hans upplyfta arm, och i Jes. 49:15 talar Herren om en kärlek som är starkare än en moders, med förklaringen: »Se, på mina händer har jag upptecknat dig.» Än mera talande blir dessa ord, om man betänker föreställningsvärlden hos orientaliska folk bland vilka egypterna i förlitande på blodsförbundet ropade till sin Gud: Ge mig din frälsande arm! och det var en

allmän sed att ta blodet till ett heligt förbund från hand eller arm.

Så fast hängde judarna vid dessa amuletter, inneslutande blodsförbundspakten, att de första kristna hade svårt att frigöra sig från bruket. I katakomberna har man funnit sådana små amuletter, små behållare av guld eller annan metall, innehållande något ord ur evangeliet om Jesu blod som renar från alla synder. Dessa påminnelser om det frälsande blodsförbundet torde ha använts som magi eftersom de fördömdes av Augustinus, Krysostomus och kyrkomötet i Laodicea som rester av hedendom. Men ännu i dag bär etiopier och andra folk bibelspråk i kapslar om halsen. (Jones: *Credulities Past and Present*, s. 188.)

Ännu i dag slaktas också påskalammet av samariterna på berget Gerissim, och blodet stänks på varje pilgrimstält, liksom det såsom förbundstecken målas på varje panna (Trumbull s. 232).

En ny fas i förbundsfolkets liv började vid berget Sinai, där förbundspakten förnyades. Folket mottog alla Herrens ord och rätter. Man byggde ett altare och reste tolv stenar samt offrade gemenskapsoffer, vars blod var substitut för båda parter: Hälften av blodet stänktes på Herrens altare och hälften på folket, varjämte förbundspakten förelästes och bestänktes med det symboliska blodet (Hebr. 9:19). — När blodet stänktes på folket sade Mose: »Se, detta är blodet i det förbund som Herren har slutit med er ....» — »Ingen kan se Gud och leva» heter det. Men sedan blodsförbundet var slutet, steg de yppersta ur folket upp på berget, och sedan de skådat Gud, »åt de och drack» i det högtidsfirande *som brukade åtfölja* ingångna förbund.

Generellt torde det kunna sägas att de gammaltestamentliga offren åsyftade gemenskap med Gud. I syndoffren sökte man

rening till gemenskap, i brännoffren trohet mot gemenskapen och i tackoffren lycka i gemenskapen.

Symbolik och dramatik är ett mera levande språk än torra bokstäver. Men för att Israel inte skulle förväxla förebilder och verklighet och fastna i ceremonier, tar Herren gång på gång till orda och ger en andlig tolkning av symboliken. »Omskär ert hjärtas förhud», säger Herren (5 Mos. 10:16), »och var inte längre hårdnackade!» — »Herren, din Gud, skall omskära ditt hjärta och dina efterkommandes hjärtan, så att du älskar Herren, din Gud, av hela ditt hjärta och av hela din själ. Då skall du få leva! (5 Mos. 30:6.)

Vidare säger Herren: »Vad skall jag med era många slaktoffer till? Jag är mätt på brännoffer ... till blod av tjurar, lamm och bockar har jag inte behag ... Bär inte längre fram meningslösa matoffer. Röken av dem är avskyvärd för mig. Jag står inte ut med nymånader, sabbater och utlysta fester — ondska tillsammans med högtidsförsamlingar. Min själ hatar era nymånader och högtider. De är en börda för mig, jag är trött på att bära den. ... Även om ni ber mycket, kommer jag inte att lyssna. Era händer är fulla av blod.» (Jes. 1:11, 13-18.)

Orden handlar om ett folk som i det yttre söker Guds gemenskap med offer och gudstjänstliv, med böner och med av förbundsskåra sårade händer utsträckta mot Gud, men i det inre är onda och obrutna. Därför fortsätter Gud: »Tvätta er och gör er rena! Ta bort era onda gärningar från mina ögon. Sluta att göra det som är ont. Lär er att göra det som är gott, sök det rätta. Tillrättavisa förtryckaren, försvara den faderlöses rätt, stöd änkan i hennes sak. Kom, låt oss gå till rätta med varandra, säger Herren. Om era synder än är blodröda, skall de bli snövita, om de än är röda som scharlakän, skall de bli vita som ull.» I stället för att binda förbundsorden omkring panna och arm säger Ordspråksboken: »Bevara dem i ditt hjärtas djup!» Och Herren talar om ett nytt förbund i orden: »Jag

skall lägga min lag i deras inre, och skriva den i deras hjärtan!» (Jer. 31:33.)

Blodsförbundets symboler var Gamla testamentets språk. De liksom Jesu ord är för många döda bokstäver. För dem som rätt läser dem är de emellertid ande och liv.

Både judar och hedningar sökte genom det slaktade offerdjuret förbund med gudomen, och offermåltiden uttryckte en intim gemenskap. Detta förklarar varför judar och hedningar inte till något pris ville äta varandras offerkött och därmed svika ett heligt förbund. Det förklarar också varför intill denna dag etiopiskt kristna och muhammedaner räkna det som trohet mot sin religion och sin Gud att inte äta vad en annan trosbekännare har slaktat. Hos etiopiskt kristna är också ätandet av det kött som med offerritual slaktas i Fadrens, Sonens och Den Helige Andes namn någonting som efter en lång fasta ger feststämning åt en högtid och befäster deras gemenskap med Gud och dem som äger samma tro.

Låt oss nu se vilket ljus den universella blodsriten kastar över det gamla förbundets förnyelse i Nya testamentets tid. Att Gud i Kristus, när han »antog tjänareskepnad och kom i människogestalt», »till det yttre lik en syndig människa», »frestad i allting liksom vi» — också gick in i och levde med i mänskligt tanke- och associationsliv och använde sig av mänsklighetens universalsymbolik, när han skulle förklara sin försonings hemligheter och gå mänsklighetens djupaste behov till mötes, det är både naturligt och ofrånkomligt. Även människosläktets förkärlek för dramatik i offer och förebilder förstod Jesus, då han själv trädde in i dramat och lät offret bli verklighet.

Att Jesus var väl hemmastadd i blodsförbundsriter och offersymbolik är uppenbart. Han talar om omskärelsen såsom härstammande från fäderna, och redan långt innan lärjungarna

kunde ana hans lidande och död, undervisade Jesus mot slutet av sitt andra verksamhetsår i Kapernaums synagoga och sade: »Amen, amen säger jag er: Om ni inte äter Människosönens kött och dricker hans blod, har ni inte liv i er. Den som äter mitt kött och dricker mitt blod har evigt liv, och jag skall låta honom uppstå på den yttersta dagen. Ty mitt kött är verklig mat, och mitt blod är verklig dryck. Den som äter mitt kött och dricker mitt blod förblir i mig och jag i honom!» — Till människor mera främmande för blodsförbund och offer-symbolik kunde han kanske förklarande ha tillagt: »Alla människor längtar efter Livet. De längtar efter delaktighet i gudomligt liv. De ger sitt eget blod eller offerblod och tillägnar sig blodet under längtan efter evigt liv och enhetsgemenskap med Gud. Allt som människorna söker i offerblodet får de i mig. De kan få dela mitt blod, mitt liv, min natur och ingå förbund och gemenskap med Gud» (Trumbull, s. 277). Men för att låta dem veta att han talar om andliga verkligheter tillägger han: »Det är Anden som ger liv, köttet är inte till någon nytta. De ord som jag har talat till er är ande och liv.» (Joh. 6:63.)

Då de hörde detta tal sade några: »Hur kan han ge oss sitt kött att äta?» Lärjungarna fann också Jesu ord vara ett hårt tal, de förstod det inte. Men det berodde inte på att de inte hört talas om att äta köttet av ett offerdjur för att vinna gudsgemenskap eller om att dricka blod för att ingå ett heligt förbund. Nej, det var snarare därför att de ännu inte förstod att skuggan hade en verklighet, att Jesus skulle bli »det fullkomliga offret».

I ett typiskt blodsförbund ålåg det parterna att skynda till dens hjälp som råkat i olycka eller fara och utan hänsyn till sig själv offra allt även livet, om så skulle behövas, för att rädda den andre. Abrahams förbundstrohet prövades på Moria berg, Guds på Golgata. I en tid då förbundsfolket förtrampades av främmande inkräktare och mänskligheten befann sig i törne-

snåret, skulle Gud visa sin trohet mot förbundet genom att skynda till släktets räddning och blotta sin frälsande arm.

I de gamla blodsförbunden brukade föreningsblodet tas från arm eller hand, vilket förklarar flera Skriftens ord och kastar nytt ljus över exempelvis följande: »Herren uppenbarar sin heliga arm inför alla hednafolkens ögon, alla jordens ändar skall se vår Guds frälsning!» (Jes. 52:10). »Se, på mina händer har jag upptecknat dig!» (Jes. 49:16). — »Sjung för Herren en ny sång, ty han har gjort under. Han har vunnit seger med sin högra hand och med sin heliga arm. Herren har gjort sin frälsning känd, han har uppenbarat sin rättfärdighet för hednafolkens ögon!» (Dav. Ps. 98:1-2.) — Det underbara 53:e kapitlet hos Jesaja, som handlar om honom som blev genomborrad för våra överträdelsers skull ... och hur vi »genom hans sår är helade», det börjar med att tala om Herrens arm: »För vem var Herrens arm uppenbarad?» — Ja, »vi gick alla vilse som får, var och en gick sin egen väg. Men all vår skuld lade Herren på Honom!» »Herrens arm» uppenbarades på korset, då Kristus utsträckte sina armar med de genomborrade händerna och gav sitt blod för att förnya och besegla förbundet.

Mänsklighetens längtan efter frälsning och gudsgemenskap får sin underbara förklaring och uppfyllelse i den avskedets stund, då lärjungarna låg till bords med Mästaren. »Jag helgar mig till ett offer», säger Jesus. (Joh. 17:19.) »Och han tog ett bröd och välsignade det och bröt det och gav åt dem och sade: Tag, detta är min kropp. Och han tog en bägare, tackade Gud och gav åt dem: Och de drack alla ur den. Och han sade till dem: Detta är mitt blod, förbundsblodet, som är utgjutet för många.» (Mark 14:22-24.) — »Medan de åt tog Jesus ett bröd, tackade Gud, bröt det och gav åt lärjungarna och sade: Tag och ät. Detta är min kropp. Och han tog en bägare, tackade Gud och gav åt dem och sade: Drick alla av den. Ty detta är mitt blod, förbundsblodet, som är utgjutet för många till

syndernas förlåtelse.» (Matt. 26:26-28. Se också Mark. 14:22-24 och Luk. 22:19-20.)

I de gamla blodsförbunden ansågs parterna förenade till ett nytt gemensamt liv. Om den nya enheten, som förverkligades genom Jesu förbundsblod, talar Jesus i sin översteprästerliga förbön: »Jag ber att de alla skall vara ett, och att såsom du, Fader, är i mig och jag i dig, också de skall vara i oss, för att världen skall tro, att du har sänt mig. Och den härlighet som du har gett mig har jag gett dem, för att de skall vara ett, liksom vi är ett: jag i dem och du i mig, för att de skall vara fullkomligt förenade till ett ...» (Joh. 17:21-23.)

Enligt gammal rit skulle förbundsparterna på ett eller annat sätt byta blod och bli ett med varandra, vilket vanligen skedde genom att man symboliskt drack varandras blod blandat i den bägare vin eller vatten, vilken beseglade förbundet. — Jesus tillägnade sig på ett fullkomligare sätt människosläktets blod genom att låta sig födas som människa, genom att bli ett med mänskligheten, genom att dricka den kalk som Fadern gett honom. Själv gav han sitt blod för att syndare skulle få tillgång till förlåtelse och gudomligt liv: »Den som äter mitt kött och dricker mitt blod har evigt liv».

I stället för att själva blöda kunde parterna i ett typiskt blodsförbund acceptera ställföreträdare eller ett ställföreträdande offerlamm, som blödde i bådass ställe. På samma sätt var Jesus parternas ställföreträdare eller offerlammet; »Se Guds Lamm, som tar bort världens synd!» Och hans blod accepterades av båda parterna: Jesus gick med sitt eget blod en gång för alla in i det allra heligaste och vann en evig förlossning, — »in i själva himmelen för att nu träda fram inför Guds ansikte för vår skull». (Hebr. 9:12, 24.) Var och en som accepterar Jesus som ställföreträdare äger gemenskapen med Gud, varom Hebréerbrevets författare säger: »Bröder, i kraft av Jesu blod kan vi nu frimo-

dig gå in i det allra heligaste ... Låt oss därför med uppriktigt hjärta gå fram i full trovissighet ...» (Hebr. 10:19-22.)

I gamla blodsförbund bytte parterna ofta namn för att markera den nya enheten och villigheten att gå in i varandras förhållanden. På samma sätt kallade sig Gud i Kristus med förkärlek för Människosonen, under det att förbundspartnern upp tog sin Herres namn, och såsom lärjungar kallade de sig kristna. (Apg. 11:26.)

Då blodsförbund ingicks, planterades ofta »ett vittnesträd». Kristus kallade sig själv »det friska trädet». (Luk. 23:31.) Och hans kyrka och församling, som spirat upp ur förbundsblodet, har vuxit och blivit ett skuggrikt träd som över hela jorden bär vittne om Herrens trofasthet emot det frälsande blodsförbundet.

Om »vittnesstenen» vid vilken förbund brukade ingås, påminner Jesu namn »Hörnstenen» (Matt. 21:42) och »den levande stenen» (1 Petr. 2:4-6).

Ett blodsförbund kan inte brytas: »Sina gåvor och sin kallelse kan Gud inte ångra» (Rom. 11:29).

På Sumatra lär flera forskningsresande aldrig ha nått sin resas mål bara därför att de inte känt till eller respekterat den oskrivna lagen om stamgränserna, fastän gränsen inte brukade bestå av någonting annat än några grässtrån knutna över stigen. Att »bryta gräset» kostade dem livet. Men den resande som tidigare ingått blodsförbund med hövdingen, kunde känna sig trygg, även om han återkom efter aldrig så många år. När han i spetsen för sin karavan »bröt gräset» och trängde in i landet, störtade »vildarna» fram ur snåren med höjda spjut och hemska tjut för att överfalla inkräktaren. Men denne behövde inte mer än att blotta sin arm och visa sårmärket efter blodsförbundet och nämna namnet på den förbundne hövdingen, så föll vapnen ur händerna på krigarna och de förvandlades som genom ett trollslag till vänner och fredlig eskort. Och »främlingen» fördes såsom »konungens vän» i triumf av jublande

undersåtar till hövdingens palats. Den undergörande hemligheten till förvandlingen hängde samman med det förbund som en gång ingåtts och beseglats med hövdingens blod. Det förbundet stod oryggligt fast såsom vittnesstenen. Det grönskade som livets träd.

Vilken känsla av glädje och tacksamhet uppfyllde inte den vägfärande, när han efter den underbara räddningen fördes fram ansikte mot ansikte med hövdingen, som gick honom till mötes, log ett hjärtligt och trofast välkommen, lät manteln falla och visade förbundsmärkena. Det dröjde inte länge förrän man sida vid sida satt dukad till fest med hela menigheten i högtidsskrud, folket jublade och strängade sina instrument, och barderna improviserade en ny sång om räddningen genom blodsförbundet. Det var som flodens brus när allt folket stämde in i omkvädet, som prisade de undergörande krafterna i konungens blod och hans oförlikneliga namn.

En annan gång var det en skara räddhågade och försagda män, som hade låst in sig och inte vågade vandra vidare av fruktan för fienderna. En flämtande låga i en sotig oljebehållare av bräcklig lera kastade ett grått sken över tillbommade fönsterluckor, hopsjunkna gestalter, tunga ögonlock och betryckta ansikten. Allt var skenbart dött, men oron marterade hopplösa sinnen. Då stod plötsligt någon mitt ibland dem och väckte dem till medvetande med orden: »Frid vare med er!» Männen för forskräckta upp och trodde att de såg en vålnad. Men mannen lät manteln falla och visade dem sårmärkena i händer och fötter. Då blev lärjungarna glada när de såg Herren. Och sedan visade sig Jesus även för den tvivlande Tomas, lät manteln falla och sade: Här är mina händer! Stick din hand i min sida! Och tvivla inte utan tro! Då sjönk även Tomas förkrossad men fylld av ett nytt livs överväldigande pulsar till Mästarens föt-

ter, och över hans läppar halkar det dyrbara namnet: Min Herre och min Gud!

[... text saknas i originalet...]

instiftelse och i liknelsen om det stora gästbudet med dess inbjudan: »*Kom, nu är allt färdigt!*» Uppenbarelseboken gläntar också på porten till »Lammets bröllop». Det är därför en lärjunge med sårens bild intryckt i sitt hjärta längtansfullt ser framåt mot den stund, då han får skåda Konungen »ansikte mot ansikte».

Fotnoter:

---

¹ Förbundet kallas av Gherghedda-gallaerna för Djala. Wollamo-folket äger själv inte riten men kan ingå förbundet med »arvfienderna», gallaerna. Det kallas då Gondoro, och dess förpliktelser varar intill fjärde led. De förbundna är förpliktade att i allt handla rättfärdigt, tala sanning och i allt vara rättskaffens mot varandra. Sagesmän: Dana Madja, Qana Badji m.fl.

² I The National Geogr. Mag. Vol. LXXXVI No V, Washington 1944, s. 541 finns ett foto, som föreställer »A Moro chief seals a blood compact between men of rival tribes, Moro and Bosobo.» De har armarna korsade och suger blod ur varandras pekfingrar.

Vår nästa.

Av *Läroverksadjunkt Henning Sjögren.*

För det stora och heliga budet »Du skall älska din nästa som dig själv» är envar i behov av tillämpande utläggning. Det första steget därtill har den lagkloke i Luk. 10 angivit med sin fråga: »Vem är då min nästa?» Frågan förråder något syskontycke med pilatusfrågan: »Vad är sanning?»

Inte med teoretiska begreppsutredningar utan som vanligt med ett konkret exempel låter Jesus sådant ljus genomtränga ämnet att den lagkloke tvingas att mot sin vilja besvara frågan rätt.

I vanlig homiletisk utläggning tolkas parabeln så, att samariten ser sin nästa i den halvdöda, utplundrade »människan, vilken som helst», såsom texten säger, och känner sig själv såsom hans nästa och självklart hjälper honom. Därmed ger han oss ett föredöme av den människokärlek som inte tvekar inför uppenbar nöd utan även med egen uppoffring sätter in sin hjälp. Denna tolkning är tydligen riktig och tillräcklig för uppbyggelse. Men därmed har man säkerligen inte grävt fram liknelsens hela innehåll, som omspannar mycket mer av människolivets och historiens allvarligaste problem.

För att skänka oss ovannämnda lärdom hade det varit tillräckligt att tala om hur en samarit vid väggkanten upptäckte en rånad judisk man, till utseendet död, och utan betänkande tog honom med till värdshuset och sörjde för hans vård. Det hade varit en tillräckligt skarp läxa för den judiske lagkloke, som föraktade samariterna men nu måste erkänna att han, om han råkat ut för samma olycka, hade kunnat komma i samma obetalbara tacksamhetsskuld till en samarit och nödgats erkänna honom som sin nästa. Vi skulle hellre sett att det stått »en *judisk* man» och inte »en *människa*» rätt och slätt, men Jesus, människosonen, visste vad han ville säga. Han ville att hans ord skulle tala till hela mänskligheten i alla folk och tider. Liknelsen har lika universell syftning som den gamla fabeln om lejonet och råttan som gnagde sönder fångstnätet.

Nu uppträder emellertid två personer, som tycks onödigt komplicera det lilla dramat, nämligen prästen och leviten.

De var också på väg nedåt mot Jeriko. Det låg en levitstad, Jaeser, några mil österut på andra sidan Jordan. Den som passerat det tarvliga härbärge som århundradens tradition alltjämt benämner »den barmhärtige samaritens värdshus», vet att den ödsliga omgivningen med klippor och gömslen, passande tillhåll för beduinernas rövarband, inte inbjuder till att dröja i stilla naturbetraktelse. Prästen och leviten påskyndade stegen och upptäckte så vad som såg ut som ett naket lik vid vägkanten, en inte alldeles ovanlig syn. Möjligen kom dem i tankarna orden i Jes. 58:7 om sann fasta: »... kläd den nakne var du än ser honom och drag dig inte undan för den som är ditt kött och blod.» Men innan de bestämt sig för att undersöka om det fanns liv i mannen, kom för dem ett mera kategoriskt lagbud ur 3 Mos. 21: »En präst får inte orena sig genom någon död bland sitt folk utom genom sina närmaste blodsförvanter.» Om översteprästen gällde att han »varken genom sin far eller sin mor får orena sig» (21:11). Ännu mycket mindre fick prästen orena sig genom någon alldeles okänd främling. Sådan var för övrigt lagen bland alla folk. Roms augurer fick inte ens se åt det håll där en död fanns.

Samariten kände helt visst lagen om levitisk renhet. Men han var inte präst eller levit, troligen köpman. Hans beteende och kredit hos värdshusvärden leder för övrigt tanken till esséernas inbördes solidaritet och hjälpsamhet, såsom Josefus mästerligt skildrar dem, och som Jesus, vars ord någon gång påminner om deras levnadsregler, säkerligen känt, om han också inte tillhört deras orden. Samariten har antagits höra hemma i Sikar, där han genom »den samaritiska kvinnan» och andra skulle ha kunnat få kunskap om Jesus (L. Harms).

Inte i avsikt att kasta skugga över prästen och leviten personligen kan Jesus ha satt in dem i parabeln, fastän det kan förefalla så för de kyrkbesökare som vid denna evangelieläsning tänker med ett förstulet ögonkast mot altaret: »Ja, sådana är prästerna.» Nej, han kände alltför väl den lag som band dem. Han gör det för att den lagkloke skulle få ett indirekt men oförgätligt svar på sitt stora spörsmål. Aldrig hade denne satt i fråga annat än att just prästerskapet var hans nästa. Nu ser han att samma lag som han själv var satt att vårda, hindrade dem att rädda hans liv, om de fann honom ligga halvdöd och rånad vid vägkanten. Att han kunde bli tvungen att kalla en samarit sin nästa hade aldrig fallit honom in, nu måste han erkänna det.

Parabelns lärdom riktar sig inte bara till den enskilda människan, den vänder sin udd mot lag och sed i ett helt *socialt system*. Den måste ha verkat farligt revolutionär på judarnas styresmän, och jämte andra Jesu ord om sabbaten, tvagningar, korban, äktenskap m.m. var den alldeles

tillräcklig att draga *cherem hagadol*, det stora bannet, över den galileiske profetens huvud. Men det är hans verk att aktningen för människovärdet nu slagit många bryggor över uråldriga klyftor.

I hela den antika världen och långt in i kristenhetens historia har samhällsordningen vilat på ett obönhörligt upprätthållande av klassgränserna. Judarna såsom »Abrahams barn» avgränsade sig strängt mot samariter och hedningar, liksom hellener mot barbarer, herrefolket i Rom och Grekland mot trälarna, högkasterna i Indien mot »de oberörbara», de vita mot de färgade i nyare koloniländer. Mycket länge dröjde det innan kristenheten verkligen började lära samaritens läxa, och de protestantiska kyrkorna har legat långt efter. De lutherska ortodoxa kom sig aldrig för att bevisa evangeliepredikans samaritgärning åt hedningar och försvarade uraktlåtet med teorin att dessa en gång förkastat nåden och därför var av Gud förkastade. Enskilda fromma och tänkande kristna (Leibnitz) har påyrkat och tagit initiativ till senare tiders evangeliska mission. Erkännas måste, att Rom däremot genom sina otaliga ordensstiftelser utan hänsyn till färg och språk och sed fört korset fram genom människovärlden. På protestantismens predikstolar nöjde man sig med att predika om samariten som förebild för Kristus, som frälsar den av djävulen slagna mänskligheten.

Inte bara de stora klyftorna mellan nationer och raser och folkskikt och framför allt religioner träffas av liknelsens slagljus. Inom de minsta samhällen och i varje förening eller skolklass växer gärna fram en tendens att vidga klyftorna mellan människor mer än tingens ordning fordrar. Det har sina fördelar att kunna såsom högre och bättre folk hålla de lägre på största möjliga distans. När spänningen mellan individer och samhällsklasser nått sin kulmen, har den utlöst svåra brytningar och revolutioner, som den barmhärtige samaritens anda kunnat förebygga. I Indien har Gandhi, som själv ägde något av samaritetsinnet, länge verkat försonande trots hårt motstånd, och möjligen kan hans anda, då han nu fått en martyrs lön och hans minne upphöjts i förklaringens ljus, fortfarande verka så.

Självklart är, att naturliga olikheter och därför också gränser måste finnas mellan folk och klasser och enskilda. Nivellering och sammanblandning blir ett fördärv i det mänskliga livet, som är en organism där varje del skall leva och verka efter sin egen art till allas väl. Men det har blivit en av syndens följder att människovärdets allt sammanhållande uppskattning undertryckts till allas skada. Samariten är i så måtto en förebild av Kristus att han lärt oss vad »vår nästa» är och hur vi skall värdera henne.

Det bör anmärkas att den rånade mannen inte i första hand framställs som samaritens nästa utan tvärtom. Samariten visar sig som *hans* nästa. Man visar sig inte som medmänniskors nästa genom att ta emot deras välgärningar utan genom att bevisa dem sådana. Men välgärningarna kommer tillbaka, allteftersom andra lär sig utöva den kristliga kärlekens konst. Man får inte gå och vänta på andras välgärningar, man skall själv ta initiativet. Därför säger Jesus: »Gå du och gör som han!»

Att älska sin nästa som sig själv är och förblir ett problem som sällan är så klart som i samaritens fall. Att avvika från rätta medelvägen ligger alltför nära. Att älska sin nästa *mer* än sig själv kan vara ädel självuppoffring men också avgudisk kärlek. *Mindre* än sig själv torde envar ha alltför stor benägenhet att älska medmänniskorna. Att älska nästan som sig själv betyder inte att ge sin nästa allt vad man själv ämnar tillfredsställa sina önskningar med. Dels är det inte säkert att det passar för vår nästa, dels bör man inte låta sig själv få allt vad man önskar. En viss självtukt krävs av kärleken åt alla håll, och den är för värdefull att kastas för dem som inte förstår dess värde.

Här blir första huvudstycket i Luthers katekes den bästa läroboken. Gud skall vi älska över allt annat. Då bevaras vi av den andra tavlans bud med Luthers av levande visdom inspirerade förklaringar från synd mot den kristliga kärlekens heliga lag.

Enhet tross skilnad.

Av Cand. theol. Olav Nilssen, Bergen.

I E. 5:22-6:9 og K. 3:18-4:1 nevner Paulus tre forhold som mennesket i sitt jordiske liv står i. Det er forholdet mellom kvinne og mann, mellom barn og foreldre og mellom trell og herre. I R. 13:1 f. og 1 Pt. 2:13 f. står også forholdet til øvrigheten nevnt.

Alle disse forhold er et over- og underordningsforhold. Mannen står over kvinnen, og kvinnen står under mannen. Foreldre står over barn, og barn står under foreldre. Og slik kunde en fortsette, og da ville man finne at dette over- og underordningsforhold gjelder *hele* menneskets jordiske liv. Om man tok noen flere eksempler enn de som her er blitt nevnt fra N.T., kunde man nevne forholdet mellom elev og lærer, mellom patient og læge og mellom soldat og officer.

Et menneske står således i flere eller færre relasjoner alt ettersom dets stilling i samfunnet er. Et og samme menneske kan for eksempel være mann overfor sin hustru, far overfor sine barn, læge overfor sine patienter og undersått overfor øvrigheten.

Men ettersom dette over- og underordningsforhold setter sitt preg på hele menneskets jordiske liv, er det av desto større vekt å komme til et fast standpunkt i denne sak. Det er imidlertid ikke noen lett oppgave, og et blikk ut i verden idag, viser hvor menneskene er kommet til kort. Forskjellen som skulle været en rikdom, er blitt til en fallgrube, og mange har falt i den.

For det at en er forskjellig fra en annen, har en annen stilling i samfunnet og en annen innstilling til livet, det er lite, men det er nok til at fiendskapet blusser op i et hjerte som ikke elsker. Om alle var like, ville de blitt lei av hverandre. Nu er alle forskjellige fra hverandre. Derfor dette fiendskap.

Men denne forskjell er bare tilstede menneskene innbyrdes. I Kristus vendt opad mot Gud er alle like. Her er det ingen forskjell. For de har alle syndet og fattes Guds ære, og de blir rettferdiggjort uforskyldt av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus. I Kristus er det ingen som har noe å rose seg av, ingen som har noe fortrinn fremfor den andre, ingen som

har noe han ikke har fått. Alt det som en i Kristendommen har eller kan få, er en gave fra Gud. Det er ikke noe som er beroende av egen dyktighet og anstrengelse.

Alle er forskjellig overfor hverandre. Det er en naturgiven forskjell som hører dette liv til. Og her *skal* en også vite å gjøre forskjell på folk så en akter dem høyt som er i høy stilling. Men å gjøre forskjell på folk innenfor kristendommen, det er synd. For her gjør ikke Gud forskjell på folk, og derfor skal heller ikke kristne gjøre det. Her er det ikke spørsmål om jøde eller greker, om trell eller fri eller om mann eller kvinne, for de er alle et i Kristus. Kristendommen går over alle grenser og søker å oprette en åndens enhet tross den naturlige forskjell, denne forskjell som ikke er alt, ikke engang det vesentlige.

Alle er forskjellige overfor hverandre og like overfor Gud. Denne likhet er i Kristus. Her er noe som er felles for alle, noe som tross forskjell binder og forener dem alle.

Mennesket har mistet sin Gud, derfor har det også mistet seg selv. Om mennesket derfor kunde finne Gud, vilde det også kunde finne seg selv. Men det er i Kristus mennesket finner Gud, derfor er det også i Kristus mennesket finner seg selv.

Men derfor er det også bare i Kristus mennesket kan være seg selv, være menneske og møte sin næste som menneske. Om noen derfor ikke er i Kristus, da har han heller ikke forutsetningene for å være et sant, ekte og naturlig menneske. Da kan han ikke møte sin næste som menneske, da kan ikke menneskelige hensyn spille inn i hans forhold til sine medmennesker. Da blir hans betydning innskrenket til hans stilling i samfunnet. Det blir en innskrenkning som han ikke makter å overskride. En arbeidsgiver f.eks. vil da ikke møte sine arbeidere som annet enn arbeidsgiver, og en arbeider på sin side vil møte sin arbeidsgiver som arbeider og ikke som menneske.

Bare i Kristus er det det kan bli en uløselig enhet mellom de forskjellige mennesker. Og denne enhet består ikke lenger bare *på tross av* forskjellen men nu meget mer *på grunn av* forskjellen. For nu vil ikke forskjellen lenger være en fristelse til fiendskap. Nu vil forskjellen være det den skulle være: En rikdom som gjør den enhet de har i Kristus, ennu sterkere. Her blir ikke skilnaden til et skille.

Hvert over- og underordningsforhold utgjør en *ordning*, og den plass den enkelte inntar i denne ordning, er et *kall*. Og det er den *ytre* forskjell som er av vesentlig betydning for den enkeltes plasing i kall og ordning. Den indre forskjell som gjerne går under betegnelsen de fire temperementer, behøver ikke ha noen betydning her.

Kristendommen er ikke avhengig av det jordiske kall. Den som derfor har et lavere kall, har ikke noe *kristent* krav på å få et høyere kall. Og den som har et høyere kall, behøver derfor ikke være noen bedre kristen. En annen sak er det om noen får forkynnensens nådegave og fra *gjerningens* tjeneste kan tre inn i *Ordets* tjeneste. Men dette er ikke regelen men undtagelsen. For de som tar dette skritt fra gjerningens tjeneste og til Ordets tjeneste, må vite at det er et større ansvar forbundet med det å stå i Ordets tjeneste enn i gjerningens tjeneste. Forsåvidt er det ikke grunn til at mange trer inn i Ordets tjeneste.

Nu er det ikke bare innenfor det naturlige liv at der er forskjell. Også i det åndelige liv, det vil si i Guds menighet, er menneskene forskjellige fra hverandre. For likesom de naturlige gaver er forskjellige, er også de åndelige gaver eller nådegavene forskjellige. Og likesom det kan bli fiendskap og vanskeligheter på grunn av den naturlige forskjell, så kan det også bli det på grunn av den åndelige forskjell. Derfor skal de som har en fremtredende stilling i Guds menighet, ikke forakte andre. Heller ikke skal de komme med noe krav om at alle skal bli dem lik. For de skal vite at alle, selv de som tilsynelatende intet er, har en plass å fylle i Guds menighet. Og de som er kommet i bakgrunnen, behøver ikke gjøre noe forsøk på å kopiere dem som er noe. For alle har de sin gjerning, stor eller liten, å gjøre. Og de skal alle vite at det Gud ser etter, er ikke om gjerningen er stor eller liten, men om gjerningens utspring er troskap.

Gåtan om Israels förlorade tio stammar delvis löst?

De kurdiska judarna, en märklig folkgrupp, som ännu som talspråk har den gamla bibelarameiskan.

Av Fil. Lic. Herman Wohlstein.

Vad som gjort detta krig grymmare och omänskligare än alla föregående är väl framför allt de otaliga deportationer av olika folkgrupper med åldringar och barn av vilka många gått en kvalfull död till mötes och andra fått fresta sin tillvaro under de mest primitiva förhållanden.

Deportationspolitiken var dock inte någon ny uppfinning av »det tredje rikets» maktägare, den praktiserades redan i forntiden särskilt systematiskt av de assyriska kungarna. För den stora allmänheten mest känd är väl den omfattande deportation som i synnerhet Salmanassar V omkring år 725 före vår tideräkning företog med Israels tio stammar, vilka han enligt Bibelns uppgifter (2 Kungaboken 17:6) lät bo i Hala och vid floden Habur och i Mediens städer. Detta område täcks till en del av det nuvarande politiskt till Irak — det gamla Babylonien — hörande Kurdistan, ett land som förutom av kurder befolkas av araber, armenier, judar, nyassyrer (kaldéer), nestorianer, mandéer, jezider (»djävulsdyrkare»), tscherkesser och turkmener m.fl. exotiska folkslag. Bland dessa är judarna det mest gåtfulla folkelementet. Medan enligt den vetenskapliga forskningen de kurdiska judarna liksom deras bröder i det egentliga Irak härstammar från fångarna vid Babels älvar, påstår de själva att de är ättlingar till de tio av den nämnde Salmanassar V deporterade israelstammarna.

Vilka har nu rätt? Det anförda bibelstället behöver givetvis i sig självt inte vara ett strängt bevis för riktigheten i de kurdiska judarnas anspråk, ty alltsedan de tio stammarnas deportation har nära på 27 sekler svunnit hän och otaliga folkvågor gått över Kurdistan och Irak, varför man ju mycket väl skulle kunna räkna med den möjligheten att de tio stammarna

helt enkelt gått upp i omgivningen och att de judar som numera bebor dessa trakter, dels är avkomlingar från det forntida Babyloniens och Mediens kolonisationer, dels inflyttat dit från Palestina och Arabien. Förutom detta indirekta motbevis skulle man kunna anföra ett mera direkt: bara 800 år efter deras deportation till Babylonien och Medien förklarar den högt ansedde judiska läraren och populära folkledaren Rabbi Akiba att de tio stammarna aldrig kommer att återvända! Och dock föreligger beaktansvärda faktiska antydningar, som talar för en viss trovärdighet i de kurdiska judarnas påstående om sin direkta härkomst från de tio stammarna.

Det finns f.n. cirka 1.700 judar i Kurdistan, fördelade på hundratals byar och småstäder, förutom majoriteten på 4.000 som under trycket av de senaste decenniernas nationalistiska strömningar utvandrat därifrån och inflyttat till Palestina. Även om de judar som stannat kvar i Kurdistan talar kurdiskt, arabiska och persiska, har de dock aldrig uppgivit sitt eget språk, som är mycket likt de dialekter varpå de arameiska bibelöversättningarna är skrivna. Medan i och med arabernas seger Orientens övriga judar antog arabiskan som sitt talspråk och numera bara känner till arameiskan som lärdomsspråk, bildar de kurdiska judarna häri ett viktigt undantag, i det de använder just det sistnämnda språket som talspråk, som vid tiden för Salmanassars deportation var det gängse bland de bredare folklagren i nästan hela Främre Orienten. I denna viktiga punkt är sålunda denna folkgrupp mera traditionellt sinnad än den övriga orientalska judenheten — för att inte tala om den europeiska!

Ett kanske lika starkt bevis för denna märkliga traditions överensstämmelse med de faktiska förhållandena kan man hämta ur geografien. Sambation eller Sabbation är den underbara flod till vars bortre strand såväl den talmudiska legenden som historikern Josephus Flavius förlägger de tio stammarnas ursprungliga vistelse. Kan inte den brusande Sabbation, som Talmud med teologisk tendens tolkar som den en gång i veckan vilande »sabbatsfloden», i själva verket vara identisk med den stora och lilla Sab som flyter just genom Mesopotamien och Kurdistan?

Trots alla ras- och — som vi sett — i viss mån även språkmotsatser liknar de kurdiska judarna i yttre hänseende, d.v.s. i fråga om dräkter, seder och — vildhet i hög grad den övriga befolkningen i Kurdistan. Särskilt beaktansvärt är ju det sistnämnda momentet. De kurdiska judarna är krigiskt starka och högresta. Tack vare sina ansenliga kroppskrafter har de också under de senaste 2-3 decennierna starkt tagits i anspråk för uppbygandet av Palestina, där de kan leva i större trygghet och frihet.

Guds rike och himmelriket.

Av Hugo Odeberg.

När Jesus använde orden »Guds rike» eller »himmelriket» var det inte nya, för Hans åhörare okända ord Han brukade, fastän Han gav dem ett fördjupat innehåll. Vad fanns det då för föreställningar om »Guds rike» eller »himmelriket» hos judarna på Jesu tid?

Först är det kanske att nämna att uttrycken »Guds rike» och »himmelriket» eller »himlarnas rike» betecknar en och samma sak. Det på Jesu tid nästan uteslutande använda uttrycket var det som ordagrant kan återges med »himmelriket» och sakligt med »Guds rike» (hebreiska »malkut haššamájim», arameiska »malkuta dischmajja»). Då nu Matteus företrädesvis använder uttrycket »himlarnas rike» och de andra evangelisterna »Guds rike», är det troligt att det endast är fråga om en olika grekisk översättning av ett och samma uttryck hos Jesus, just det uttryck som ordagrant återges med »himmelriket» eller »himlarnas rike» och sakligt med »Guds rike» eller »Guds herravälde».

Att man sade »himmelriket» berodde helt enkelt på att man hade en sådan vördnad för Guds namn att man inte gärna nämnde ordet »Gud» utan omskrev det med andra ord, bland dem särskilt ofta just ordet »himlen». Så hette det till exempel att »man skall hålla buden för himmelens skull», när det menades »för Guds skull». I stället för att säga »Gud gläder sig» sade man »det blir glädje i himlen». I stället för »gudsfruktan» sade man gärna »himmelsfruktan», »fruktan för himlen».

Nu är det ju visst inte så, att Jesus alltid använde sig utslutande av sådana uttryck som redan var förtrogna för Hans åhörare. Vi ser också att Han kunde tillgripa uttryckssätt som var helt nya, och ibland sådana som för de fromma fariséerna var rent anstötliga. Ett belysande exempel är att han lärde sina lärjungar att använda och själv använde det förtroliga tilltalet »Abba» till den himmelske Fadern. Ordet Abba betyder nämligen inte det högtidliga »Fader» utan det förtroliga »Far!», »min Far». När Jesus använde ordet »Abba» till Gud, så lät det i fariséernas mun minst lika anstötligt som det på många nutida kristna skulle verka anstötligt, om de hörde någon i bön tilltala Gud med ordet »pappa». Man kan därför förstå vilken omvälvande erfarenhet det måste ha varit för den forne fariséen Paulus, när han som kristen lärde sig att kunna ropa till Herren även med ordet »Abba» »Far» jämte det invanda, högtidliga och förut ensamt möjliga »Fader vår». Mot denna bakgrund får Paulus' ord i Romarbrevet 8:15 en särskilt rik innebörd: »Ni har inte fått slaveriets ande, så att ni på nytt skulle leva i fruktan. Nej, ni har fått barnskapets Ande, i vilket vi ropar: ”Abba! Fader!”» Likaså Galaterbrevets ord (4:6): »Och eftersom ni är söner, har Gud sänt i våra hjärtan sin Sons Ande som ropar: ”Abba! Fader!”»

Men å andra sidan har Jesus också använt det högtidliga »Fader vår». Gud är genom Kristus både den över allt upphöjde, den mäktige och väldige, och den som är sina barn mycket nära. Så är Kristus »den förstfödde före allt skapat genom vilken allt i himmel och på jord blivit till». Men Han är också Ordet som »blev kött och bodde ibland oss, och vi såg Hans herrlighet, en herrlighet som den Enfödde har av Fadern».

På samma sätt är det med Guds rike eller himmelriket. Det betyder Guds herravälde i den himmelska världen, men det betyder också Guds herravälde på jorden, mitt ibland män-

niskor, i människors hjärtan. Och detta är inte två riken utan ett och detsamma, liksom Herren Gud är en. Liksom Gud själv var i Kristus försonande världen med sig själv, så sänker sig det himmelska Gudsriket ner till de troende, och Guds egen väldiga makt tar sin boning i dem.

När nu Jesus använder ett redan bekant ord, nämligen Gudsriket, då han talar till sina samtida, så beror detta tydligen på att dessa redan har ett begrepp om detta rike eller detta herravälde och detta deras begrepp delvis är riktigt. Detta riktiga begrepp hade de fått genom de heliga skrifterna, genom Gamla testamentet, som man läste vid den enskilda andakten och som man hörde vid gudstjänsten i synagogan. Varje fredag sjöng leviterna i templet den 93:e psalmen: »Herren är konung, Han har iklätt sig herrlighet.» Vid varje gudstjänst hörde man orden om änglaskarorna i himmelen, som »tar på sig himmelrikets ok» och samfällt uppstämmer körsången »Helig, Helig, Helig, är Herren Sebaot». Vid varje gudstjänst bad man att Gud snart måtte upprätta sitt rike på jorden.

Guds rike betydde således inte det förhållandet att Gud i verkligheten var hela världens skapare, konung och herre. Att så skulle vara, det behövde man inte be om. Utan Guds rike betydde det tillstånd då man av fri vilja erkände Guds herravälde och fogade sin vilja under Hans, eller som man sade »tog på sig himmelrikets ok». Detta tillstånd rådde i himmelen, i änglavärlden. Men på jorden hade de flesta människor avvisat Guds välde och ville följa andra herrar och lyda deras vilja. Endast Guds folk hade sagt ja till Guds vilja. När man därför bad om att himmelriket skulle komma, så bad man om att hela människovärlden skulle läggas under Guds vilja. Gudsriket på jorden var människors hyllning av Gud som konung och deras lydnad för honom.

Allt detta är tankar som framkommit ur de heliga skrifterna. Och Jesus förkastar ingen enda av dessa tankar om Guds-

riket, som de fromma i hans samtid ur Skriften hämtat om Gudsriket. Han hade ju, säger Han själv, inte kommit för att upphäva utan för att fullborda. När han lär sina lärjungar den korta och innehållsrika bönen, som motsvarar bönen i gudstjänsten, nämligen »Fader vår», lär han dem i den att be: »Tillkomme ditt rike! Ske din vilja, såsom i himmelen, så ock på jorden.» Att Guds vilja sker på jorden bland människor, liksom den sker i himmelen bland änglarna, det betyder även för Jesus att Guds rike har kommit till jorden.

Men Jesus fullbordar också Skriftens ord, det är: Guds uppenbarade vilja. Och det betyder både att han tydligare förklarar och uppenbarar Gudsrikets mening, och att Han själv uppfyller denna mening, i det att Han själv kommer med Gudsriket. Han kommer från Gudsriket, förkunnar Gudsriket och ger Gudsriket.

Det heter på ett betecknande sätt: »han predikade *evangeliet* om Riket» (Matt. 4:23, 9:35). Evangeliet var ju ett glatt budskap. Han kom alltså med ett glatt budskap om Gudsriket. Nu var ju Gudsriket framför allt något som ställde ett krav på människor. Att Gudsriket skulle komma, det betydde att människor lydde Guds vilja. Men detta att Guds vilja blev härskande i människor, det var nu i Jesu mun ett glatt budskap. Han lärde dem som kom till tro på honom att Guds rike var en underbar gåva. Att Gud får makten i mig, det är en gudomlig gåva som Kristus ger. Till dem som kände till vad det betydde att »ta på sig himmelrikets ok» kunde han därför säga: »Kom till mig, ni alla som arbetar och bär på tunga bördor. Ta på er mitt ok och lär av mig. Ty mitt ok är *ljuvligt*.» Det blev också allas erfarenhet som tog på sig detta ok. Det var ett ljuvligt ok. Så kunde Paulus säga: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig.» Och han kunde säga: »För mig är livet Kristus och döden en vinst.»

Därför är det ingen bild av Gudsriket som Jesus så ofta

använder som bilden av ett *gästabud* hos Konungen. Att ha Guds vilja levande hos sig genom Anden, det var visserligen en fullkomlig död från allt annat, men det var en död som visade sig vara en vinst. Den som miste sitt liv han fann det. Den som ingenting annat visste och ville än Guds vilja, han fann sig inte vara en slav — vilket han var förut när han trodde sig vara fri och sin egen — utan han var en son som lärt sig säga »Abba, Fader» till världarnas Konung, och han fann sig vara, inte tvingad till en betungande tjänst, utan inbjuden till ett gästabud. Det är inte underligt att Jesus kunde säga: »Jag prisar Dig, Fader, du, himlens och jordens Herre, att du har dolt detta för de visa och kloka och uppenbarat det för de små» (Matt. 11:25).

Det är inte genom några abstrakta definitioner och begrepp som Gudsriket förklaras i Nya testamentet, utan det är genom talande bilder som en sanning ges om dess rika betydelse och innebörd. Guds rike är inte egen makt utan Guds gåva. Det är inte en blott yttre ordning utan en inre verklighet. Så liknar Jesus det vid ett gästabud, samtidigt som Paulus säger: »Guds rike består inte i mat och dryck utan i rättfärdighet och frid och glädje i den helige Ande» (Rom. 14:17). Men denna rättfärdighet, frid och glädje i den helige Ande, det är ett verkligt konungsligt gästabud, där Konungen själv är mitt ibland sina inbjudna.

Och Jesus själv låter sina apostlar förnimma det kommande Gudsrikets härlighet såsom ett *gästabud* med Honom, när Han den sista kvällen Han är med dem, äter och dricker med dem och talar med dem om att Han en gång skall äta och dricka med dem på ett »fullkomligt» sätt i Guds rike. »Jag säger er att jag inte kommer att äta det förrän det får sin fullbordan i Guds rike.» »Jag säger er att jag från denna stund inte skall dricka av vinstockens frukt förrän Guds rike kommer» (Luk. 22:16, 18).

Liksom i Gamla testamentets heliga skrifter det fullkomliga gudsherraväldet i himmelen bland änglar och himlakroppar, rymdens oändliga solar och stjärnor, åskådliggörs genom den himmelska *lovsången*, så är också fulländningens värld, det fullkomnade Gudsriket, särskilt i Nya testamentets sista bok levandegjord genom den samfällda himmelska *sången*. »Himlarna vittnar om Guds härlighet, himlavalvet förkunnar hans händers verk», heter det i den 19:e Davids-psalmen. Och de varje dag i synagogans gudstjänst lästa halleluja-psalmerna (Dav. pss. 145-150) talar samma språk. Särskilt förstod man att 148:e psalmen talade om Gudsriket, det himmelska och det kommande: »Prisa Herren från himlen, prisa honom i höjden. Prisa honom, alla hans änglar, prisa honom, hela hans här. Prisa honom, sol och måne, prisa honom alla lysande stjärnor», det är den himmelska lovsången, som talar om Gudsriket förverkligat i himlavärlden och i världsrymden. Och sist kommer uppmaningen till jordemänniskorna att på samma sätt ta emot Guds rike: »...ni jordens kungar och alla folk, ni furstar och alla domare på jorden, ni ynglingar och unga kvinnor, ni gamla med de unga. Prisa Herrens namn, ty endast hans namn är högt, hans majestät når över jord och himmel.»

Lovsången, körsången, ger i själva verket en bättre aning om Gudsrikets säregna gåva, mycket bättre än abstrakta definitioner. Den som är en stämma i en kör eller ett instrument i en orkester, han är ju skenbart helt bunden av en enda vilja. Han går helt upp i det ena, hela, som sången och musiken utgör. Men han har sin största glädje i att göra detta så fullkomligt som möjligt. Han har sin bestämda uppgift och får därigenom sin alldeles självständiga betydelse. Han genomströmmas av det hela och hans glädje fullkomnas genom att vara uttryck för det sången och musiken är. *Så är också den fullkomnade och frälsta människan i Guds rike en stämma i den eviga kören, vars vilja är Guds och som har hela universums rikedom i sig.*

Det är därför alldeles samma bild av Gudsriket som ges i Skriftens sista bok och i dess första, som talar om Gud som världens skapare. Just lovsången ger där uttryck för det förverkligade Gudsriket. Därför är sådana lovsånger strödda över denna märkvärdiga sista bok: »Jesu Kristi uppenbarelse». Där förekommer, liksom i Jesajas sjätte kapitel den serafiska lovsången, de fyra änglaväsendenas lovsång: »Helig, Helig, Helig, är Herren Gud, den Allsmäktige, han som var och som är och som kommer» (4:8). Där har vi lovsången: »Du, vår Herre och Gud, är värdig att ta emot pris, ära och makt, ty du har skapat allt. Genom din vilja kom det till och blev skapat» (4:11). Och liksom Paulus vittnar om att den som är den förstfödde före allt skapat genom vilken allt i himmelen och på jorden kommit till, också är den som blev lydig ända till döden — döden på korset, och Johannes pekar på Honom som var hos Gud och var Gud, med orden: »Se, Guds lamm, som tar bort världens synd», så låter också Paulus den hemligheten bli uppenbar att denne samme blivit upphöjd över allting, för att i Hans namn »alla knän skall böja sig, i himlen och på jorden och under jorden, och alla tungor bekänna, Gud, Fadern, till ära, att Jesus Kristus är Herren», så låter också Uppenbarelsens bok den himmelska lovsången få formen: »Saligheten tillhör Honom som sitter på tronen, vår Gud och Lammet!» (7:10). Så talas det där om Guds rike i form av *Moses och Lammets visa*: »Stora och undebara är dina gärningar, Herre Gud, du Allsmäktige. Rättfärdiga och sanna är dina vägar, du folkens konung. Vem skulle inte frukta dig, Herre, och prisa ditt namn? Ty endast du är helig, och alla folk skall komma och tillbe inför dig, ty dina rättfärdiga domar har uppenbarats.» (Upp. 15:3, 4).

Evangelierna.

Hur gick det till, från yttre synpunkt sett, att det uppstod böcker som kallades evangelier? Med yttre synpunkt menar vi här den synpunkt som en historisk iakttagare intar. Från inre synpunkt har Nya testamentets böcker sitt ursprung hos Gud själv, och att de kom till, berodde på Andens gudomliga verksamhet, såsom det gäller om all den Heliga Skrift. Detta betygas av Nya testamentet självt på mångfaldigt sätt. Så heter det t.ex. i 2 Petr. 1:21: »Ingen profetia har burits fram genom någon människas vilja, utan ledda av den helige Ande har människor talat vad de fått från Gud.» Även denna inre synpunkt måste den yttre betraktaren, om han vill vara samvetsgrann, ta i beaktande. Ty denna synpunkt är den som de nytestamentliga författarna själva anlägger på Skriften. Men utan att ta i betraktande den syn som evangelister och apostlar själv hade på Skriften kan man inte ge en allsidig syn på de yttre förutsättningarna för de evangeliska och apostoliska skrifternas tillkomst.

En av de viktigaste yttre förutsättningarna för evangeliernas tillkomst var förkunnelsen av Kristi evangelium, den första missionsförkunnelsen eller predikan. Det var alltså kristendomens första utbredande som man måste betrakta som grunden till att evangeliesskrifter kom till. När kristendomen utbreddes, skedde detta från början genom att sådana som varit Jesu lärjungar under hans jordeliv talade »vad de sett och hört». Men redan här måste den inre förutsättningen beaktas. Ty varför talade dessa om vad de sett och hört? På denna fråga gav de

själva ett otvetydigt svar: »Vi för vår del kan inte tiga med vad vi sett och hört», säger Petrus och Johannes till Stora Rådet, när de blir befallda av Stora Rådet att inte mera tala och lära i Jesu namn (Apg. 4:18-20). Det var alltså en nödvändighet för dem, ett tvång. Det var inte något som de själva beslutat sig för, en verksamhet som de själva tagit upp och som de kunde nedlägga, om förhållandena så påkallade eller de blev ålagda det av myndigheterna. De stod under en gudomlig befallning, ett gudomligt måste. Och detta var både av yttre och inre art, alltså en befallning som mottagits i det yttre, och en befallning inifrån genom den i dem inneboende och verkande Anden. Den yttre befallningen hade de fått från Jesus Kristus själv. Han hade sagt till sina apostlar: »Gå ut i hela världen och predika evangelium för hela skapelsen» (Mark. 16:15). »Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar! Döp dem i Faderns och Sonens och den helige Andes namn och lär dem att bevara allt vad jag har befallt er» (Matt. 28:19, 20). Men de hade också en inre befallning, ett inre tvång, vilket Herren själv hade förutsagt och som Han kallat »kraft från höjden». När han talade med dem om den predikan i hans namn som skulle ske ibland alla folk, så sade han att de skulle invänta utrustningen för denna uppgift och att den utrustningen skulle bestå i att de blev »beklädda med kraft från höjden» (Luk. 24:47-49). Denna utrustning fick de också på den första pingstdagen, då de alla »uppfylldes av den helige Ande».

Det är alltså ofrånkomligt att den första predikan om Kristus, den första förkunnelsen av evangeliet, av dem som hade denna predikan till uppgift uppfattades som något som skedde på Kristi befallning och att det var gudomlig Ande, Guds Ande, som drev dem och gav dem det de skulle säga. Det var det evangelium som de fått av den uppståndne Kristus som utnämnt dem till sina vittnen, som de förkunnade, och det sätt på vilket det förkunnades, de ord i vilka det formades var dem givna av

Guds Ande. Det var alltså ifrån själva början Guds eget ord de talade, då de förkunnade evangeliet. Även när de berättade vad de själva sett och hört, så var denna berättelse Guds ord. Det som skett var Guds verk, och de ord varmed det gavs dem att skildra det som skett var Guds ord, ord ingivna av Anden.

Från denna förutsättning är det naturligt att när en apostel eller dennes medhjälpare och följeslagare sedermera fann den uppgiften sig förelagd att nedskryva det som brukade förekomma i predikan, så var det som nedskrevs redan från början uppfattat som helig skrift. Det var Guds ord man nedskrev, det man nedskrev blev då självklart helig skrift, om nämligen den som skrev var därtill bemyndigad, d.v.s. antingen en Kristi apostel eller en som skrev på dennes uppdrag, inför dennes ögon, d.v.s. under dennes överinseende. Om någon däremot endast nedskrev vad vi skulle kunna kalla anteckningar från åhörda predikningar och samlade detta till en serie berättelser om Jesu liv, om vad han »gjorde och sade», så var detta inte därmed helig skrift.

En annan naturlig förutsättning för uppkomsten av de heliga evangelierna var den som bestod i gamla förbundets heliga skrifter och vad Jesu lärt om dem, alltså det vi sedermera lärt oss kalla Gamla testamentet. Han hade sagt: »Innan himmel och jord förgår, skall inte en enda bokstav, inte ens ett streck på en bokstav förgå», nämligen i de heliga skrifterna. Han hade vidare sagt dem att de heliga skrifterna vittnade om Honom och fick sin uppfyllelse i Honom. Han hade vidare lärt dem hur de skulle läsa Skrifterna och förstå dem på detta sätt, nämligen som Guds ord om Honom själv, det vill säga Guds Ord om Kristus. Det heter om den Uppståndne att »han öppnade deras sinnen, så att de förstod Skrifterna» (Luk. 24:45).

När nu de första lärjungarna betrots med detta att de skulle förkunna evangeliet om Kristus, när vidare evangeliet om Kris-

tus just fanns i Gamla förbundets heliga skrifter, och när Jesus Kristus lärt dem att så läsa och förstå dessa Skrifter att de talade om Kristus, så var det en given följd att den första evangelieförkunnelsen blev en predikan om Kristus och Skriften, och att dessa båda på det innerligaste var förbundna. Evangeliet var således på en och samma gång en berättelse om det som lärjungarna sett och hört och en uttolkning av gamla förbundets heliga skrifter. Det som de själva hört och sett var ju just uppfyllelsen av det som Skrifterna innehöll. Berättelsen om vad Kristus gjort och sagt och om Hans frälsningsverk var just en utläggning av de heliga skrifterna. Men denna utläggning var Kristi egen utläggning, och då den utfördes av apostlarna, var den dem given av samme Ande som talade i Skriften, det vill säga av Kristi ande. Kristus hade utlagt Skriften genom sin muntliga undervisning, men Han var också själv genom sin egen person en synlig och levande utläggning av Guds ord. Härav följer helt naturligt att evangeliet, som innehöll fullbordan av de heliga Skrifterna, självt var Guds ord, och då ett sådant av Anden bemyndigat och framdrivet evangelium nedskrevs, blev detta skrivna evangelium omedelbart helig skrift.

Det är sålunda inte riktigt korrekt att säga som det rätt länge varit brukligt att det i urkristen tid inte fanns någon kristen skrift som var helig skrift och att man då endast hade Gamla testamentets skrifter såsom heliga skrifter. Förutsättningarna var i stället de, att en apostolisk skrift var helig skrift i och med det att den utgavs på apostoliskt bemyndigande. Vad församlingen längre fram kunde få anledning pröva var halten av de många skrifter som framträdde med anspråk på att vara evangelier av apostoliskt ursprung. Och då sådana skulle prövas, gjordes det genom att man utforskade, om de varit i bruk i församlingarna ända ifrån apostolisk tid, det ville med andra ord säga, om de ända ifrån början varit med i församlingens liv. Det innebär alltså omvänt att ett evangelium som befanns

vara äkta, alltså vara helig skrift, därmed också varit det ifrån själva den dag då det offentliggjordes.

Men härmed är man också framme vid den tredje yttre förutsättningen för ett skrivet evangeliums tillkomst. Vilket ändamål skulle det skrivna evangeliet tjäna? Av vad anledning skrev man ner det evangelium som ifrån början endast förkunnats muntligt? Anledningen kan ju uträknas vara den, att då man inte längre hade tillgång till aposteln direkta muntliga predikan, så ville man ha denna i skriven, samlad form. Det kan då ha varit en önskan hos aposteln att på detta sätt kunna i skriftlig form meddela vad han inte längre nådde fram med i muntlig gestaltning. Men det kan också ha varit av en apostel grundade församlingar, som efter hans bortresa från dem ville äga en skriftlig sammanfattning av hans förkunnelse. Ändamålet med evangelieskriften vet vi däremot något direkt om. Det väsentliga ändamålet med en evangelieskrift, det den var bestämd för och även från början användes till, det var att föreläsas i församlingen, framför allt vid den gemensamma gudstjänsten. Härvid kom evangelieskriften att få ett dubbelt syfte: för det ena skulle den liksom det muntliga evangeliet tjäna den direkta missionsförkunnelsen, predikan för dem som ännu inte blivit kristna, undervisning av dem som förbereddes till upptagande i församlingen. Vi ser detta i fråga om Lukasevangeliet. Detta evangelium tillägnas en man som ännu inte är en broder (— ty han tilltalas med sin världsliga titel krátiste = 'högädle, excellens' —), nämligen Teófilus, vilken vi emellertid längre fram ser vara kristen — ty i början av Apostlagärningarna tilltalas han som broder. Men ett sådant skrivet evangelium fick också tjäna ett annat behov, som naturligt sammanhänger med och framgår av att det förelästes vid församlingens gudstjänst: det skulle tjäna de omvända till fortsatt fostran och uppbyggelse. De tre första evangelierna Matteus, Markus och Lukas torde ha företrädesvis avsetts för själva den

förberedande undervisningen och för den därefter följande fostran av de nyomvända eller mindre framskridna. Johannes-evangeliet däremot är väsentligen ett evangelium för de mogna, för dem som skall fördjupas i tron på att Jesus är Kristus, Guds Son. För alla syftar evangeliet till att de som hör det och tar emot det skall »ha Liv i Hans Namn».

A testimony.

The *International Congress of Christian Churches*, meeting in Amsterdam, August 11-19, 1948, having established the International Council of Christian Churches, desires to set forth unequivocally why it has come into existence, where it stands, and what it seeks to accomplish.

It owes its origin basically to profound convictions concerning the Christian faith and calling which are grounded in Holy Scripture. Contemporary conditions, both secular and religious, add urgency to our task. Most basic of all these convictions is our faith in and loyalty to Jesus Christ, the eternal Son of God, the only Head of the Church. Full allegiance to Him carries with it a humble and joyful submission to the Bible as the inspired Word of God, the only infallible rule of faith and life. It is our unshakable conviction that, as Christ is not known to men except through and in the Scriptures by the power of the Holy Spirit, there is also no adequate acknowledgement of Him except as the Church recognizes the rule of the divine Lord by His Word, the Holy Scriptures. The Church is not a law unto itself; it may not presume, as a »living« church to reveal the will of God to this generation. The Church is the pillar and ground of the truth; it must exhibit and support the truth of God or it ceases to be His Church. — We therefore must part company with all who add to or take away from the Holy Scriptures.

True to the Scriptures, we confess that the Church is one in Christ, the only Redeemer from sin and death, who through His matchless grace, working by His Word and Spirit, brings

forth this »new creation« (II Cor. 5:17). This unity is not of man's fashioning, but rather of Christ's.

The unity of the Church of Christ, while realized in Christ is also a goal to be sought after. For Christ's prayer for the oneness of His people implies a duty on their part to submit unto Him — to bring every thought and action in the Church into conformity with His revealed will.

It is necessary, accordingly, that purity of the Church in doctrine and life be maintained according to the Word of God.

While we do not look upon the divisions in the Church with equanimity and approval, we cannot agree with those who maintain that division and separation as such are of the evil one. When the Headship of Christ is not maintained in word and deed, when error is firmly established and reform has been frustrated, and thus when a Church ceases to be a true Church, it is not only permissible, but necessary, to separate in order that the true Church of Christ may be maintained.

We do not minimize the significance of the doctrinal differences which gave the separate denominations birth. Hence, too, loyalty to the truth of God demands that we witness to one another in order that error and disobedience in the life of the churches may be repudiated and overcome. The unity of the Church, in brief, is not merely invisible. It is desirable that it should appear more fully in the body of Christ upon earth. Nevertheless, we do not seek ecclesiastical uniformity or organic union.

We desire in the International Council of Christian Churches to give positive expression to that unity of the churches which wholeheartedly acknowledge Jesus Christ as the King who rules by His Word and Spirit. The diversity of our faith and practice, though not to be discounted, is not so great as to obscure the large measure of unity that prevails. That unity receives significant expression through our unqualified com-

mitment to the Christ of the Scriptures and to the Word of Christ.

Though the summons to seek unity through a Council of Christian Churches, and to foster a more vigorous prosecution of the work of the Christ, is derived from the Scriptures, and from the Scriptures alone, special urgency is thrust upon us by the tragic circumstances with which we are confronted in the world today.

The godlessness and secularism of political and social life in a large part of the world have cast a pall over our times. A resurgence of paganism has trampled the truth under foot and crushed or imperiled our precious liberties bought at the price of much blood. Anti-semitism and other forms of race hatred have shocked the civilized world by the very violence of their disregard of the divine law. The sinister power of theism, both behind the iron curtain and as it seeks to infiltrate the life of all nations, is but one evidence. Humanism likewise presents a great danger because it is not rooted in the Gospel of Christ. The modern theology has been impotent to arrest this onrush of evil because it has compromised with the principles of paganism. Only as there is a return to the Christ of the Scriptures, a new dedication and commitment to His work on the part of Christian churches everywhere, and a striving for social justice under the rule and in the power of the crucified and risen Christ, will there be effective opposition to these colossal evils and the prospect of a better world situation ...

Deadly is the presence within the churches of Protestant origin of Modernism. Often it takes the form of open denial of the deity of Christ, the authority of the Scriptures, and the atonement through the blood of Christ. But more commonly today it comes in subtler form, though not the less diametrically opposed to the Gospel of Christ. At times it expresses itself in a basic indifference to doctrine and the truth of Christianity.

Then Christianity is conceived of in terms merely of life and action, of a program with which creed and doctrine have little or nothing to do. And in recent years it has appeared in the guise of orthodoxy under the designation »neo-orthodoxy«. More theological and religious than the older modernism and liberalism, it yet stands so deeply in the stream of modern anti-Christian thought that it shares many of the most fundamental tenets of the old modernism. This appears perhaps most conspicuously in its repudiation of the absolute and objective authority of the Bible. This denial of the authority of Scripture often takes the form that the Bible is burdened with error, or even that the Gospels, for example, cannot possibly be relied upon to provide a true estimate of Jesus as he actually lived upon the earth. Nevertheless, such affirmations are accompanied in the so-called neo-orthodoxy with declarations that the Bible is the Word of God. Such declarations can give no peace of mind or heart, and cannot but be recognized as *subtle denials of the historic Christian faith*, especially as that was set forth by the Reformers and was formulated in the great creeds of the Protestant Reformation.

The forthcoming World Council of Churches, judged by several constituent parts, because of their inclusivism of radical modernist elements, their doctrinal indifferentism, their satisfaction with vague and equivocal declarations of faith which may be interpreted to mean whatever any body may determine, their failure to assure Christian churches that the World Council means without evasion to stand on positive Christian ground, cannot be looked upon to provide a rallying point for Christian Churches which, standing in the line of œcumenical and protestant Christianity, hold fast to the kingship of the eternal Son of God and to the absolute authority of His Word. Moreover, the very existence of such a Council, embracing large segments of Christendom, and claiming to speak for the

universal church of Christ, — will become a threat to the free course of the Gospel. If the God-giving rights of truly Christian churches are to be preserved, it is imperative that those churches throughout the world join hands. Thereby obstacles to the carrying out of the commission of Christ may be removed, and the churches may carry out their divinely appointed task with new hope and zeal.

Böcker och tidskrifter.

Albert Huck, A Synopsis of the First Three Gospels. Ninth edition. A complete revision of earlier editions by **Hans Lietzmann**. English edition prepared in conjunction with the above by **F. L. Cross**. Tübingen 1936. 213 s.

Ovannämnda arbete inleddes med en sammanställning av de äldsta vittnesbörden om de synoptiska evangelierna, förklarande anmärkningar till den textkritiska apparaten och ett index över de synoptiska parallellerna. Vad planen för framställningen angår framhåller Lietzmann i förordet, att till skillnad från vad fallet är i andra liknande verk vart och ett av de tre evangelierna är anfört kontinuerligt ord för ord i dess särskilda kolumn. De korresponderande parallellställena upprepas så många gånger som denna princip gör det nödvändigt. Som ett resultat av detta tillvägagångssätt är framställningen oberoende av alla källhypoteser. — Ifrågavarande arbete tillhandahålls av Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens bokförlag och betingar ett pris av kr. 10:50.

E. N.

»*The Biblical Archaeologist*» nr 2, 1947, innehåller en artikel av **Bruce M. Metzger**, Professor i New Testament vid Princetons Universitet Theol. Seminary, som kan tänkas vara av mera allmänt intresse och som därför må omnämnas mera utförligt. Artikeln ifråga är rubricerad »*Recently published Greek papyri of the New Testament*».

Författaaren ställer först frågan: Hur kan en editor veta vad en edition av det grekiska Nya testamentet rätteligen bör innehålla? Från huvudsakligen tre källor kan vi hämta kunskap om detta: 1) grekiska manuskript, 2) gamla översättningar av Nya testamentet till andra språk och 3) nytestamentliga citat hos kyrkofäderna. Det är den första av dessa tre grupper författaren i sin artikel behandlar.

Vad först materialet till de grekiska manuskripten beträffar, utgörs detta nästan alltid antingen av papyrus eller av pergament. Tillverkningen av papyrus var en blomstrande affär i Egypten. Papyrusplantan växte i riklig mängd i Nilens delta. Mellan 3,5 och 4,5 meter hög, delades den triangulära stammen i bitar av ungefär 3 decimeters längd. Märgen befriades från skalet och skars med vassa knivar i tunna remsor, vilka lades i ett

lager bredvid varandra. Därovanpå placerades ett nytt lager med fibrerna korslagda i förhållande till det undre skiktets, varpå de bägge lagren limmades och pressades samman. — Enligt Varro, den lärde romerske encyclopedisten under första århundradet f.Kr., var det Eumenes av Pergamus (troligen Eumenes II, regent mellan 197 och 159 f.Kr.) som föranstaltade om tillverkningen och användningen av pergament. Denne planerade nämligen att i sin stad grunda ett bibliotek som skulle rivalisera med det berömda biblioteket i Alexandria. Detta behagade emellertid inte Ptolemeus i Egypten (troligen Ptolemeus Epifanes, 205-182 f.Kr.), varför denne lade embargo på exporten av papyrus. Det var detta embargo som föranledde Eumenes att utveckla produktionen av pergament. Hur härmed än må förhålla sig är det dock ett faktum att staden Pergamus var berömd för sin tillverkning och export av ifrågavarande skrivmaterial och gav det dess namn. Pergamentet tillverkades av djurhud som renskrapades från hår, tvättades och behandlades på lämpligt sätt. På pergamentet skrev man vanligen med svart eller brunt bläck. Överskrifterna och begynnelsebokstäverna skrevs med blått eller gult eller (vanligen) rött bläck — därav ordet »rubrik» (av det latinska »ruber», röd).

De nytestamentliga manuskripten har blivit bevarade huvudsakligen i två former: bokrulleformen och codexformen (codex = bok med *blad*). En normal grekisk bokrulle var sällan längre än 11 meter. Överskred den detta mått, blev den alltför otymplig att handha. Var och en av Lukas skrifter (Evangeliet och Apostlagärningarna) skulle ha fyllt en ordinär papyrusrulle av omkring 9,5 meters längd — otvivelaktigt ett av skälen till att Lukas uppdelade sitt verk på två skrifter. Någon gång, men inte ofta, skrev man på bägge sidorna av en bokrulle (Upp. 5:1). I början av 100-talet började codexformen (= bokformen) att mera allmänt komma i bruk inom kyrkan. Fördelarna därmed är uppenbara: alla fyra evangelierna eller alla Paulus-breven kunde bindas i en enda bok, man kunde lätt hitta en viss text, man kunde utan olägenhet skriva på bägge sidorna av bladen och så hålla produktionskostnaderna nere.

På 300-talet började papyrus att ersättas av pergament som material till de bästa böckerna i codexform. I tider av ekonomisk depression kunde det hända att man använde gamla pergamentcodices som skrivmaterial. Den gamla skriften skrapades då bort, ytan tvättades och glattades och man kunde ånyo skriva på den. Med användande av vissa kemiska hjälpmedel har man lyckats läsa den ursprungliga skriften på dylika s.k. palimpsester (grek. »omskrapad»). Ibland har den kunnat läsas sedan ifrågavarande codex fotograferats under infraröd bestrålning. Den mest betydande av palimpsesterna är codex Ephraemi. Ursprungligen skriven på

400-talet rönt denna codex nämnda öde på 1100-talet. Den nya texten utgjorde en grekisk översättning av 38 predikningar, härrörande från en syrisk kyrkofader, S:t Ephraem, som levde på 300-talet. Detta är inte enda gången skriftordet undanskymts av predikningar!

Vad dateringen angår kan de grekiska manuskripten indelas i två stora huvudgrupper. Under de första århundradena skrev man nämligen i regel med uteslutande stora bokstäver, uncialer. På 800-talet började man emellertid använda en kursivskrift med små bokstäver, vilka så gott som omedelbart kom i bruk i hela den grekiska världen. Dock kan man datera manuskript mycket exaktare än denna gruppering innebär. Handstilen växlar från tid till tid, och listor med för varje halvt århundrade typiska bokstäver, härrörande från daterade manuskript, finns uppgjorda. Genom att med dessa jämföra skriften på ett odaterat dokument kan man uppskatta dess ålder med ganska stor säkerhet.

Det är brukligt att klassificera de grekiska manuskripten till Nya testamentet i olika kategorier,¹ dels efter det material de är gjorda av, dels efter deras skrift och dels efter deras användning. Papyrerna anges med »P» åtföljt av en liten siffra upptill. I själva verket är endast 51 grekiska papyrer med nytestamentliga texter kända, men dubbel- och felbeteckningar har gjort att papyrer finnas registrerade ända till P⁵⁴. Pergamentmanuskripten indelas i uncialhandskrifter (skrivna med stora bokstäver) och minuskelhandskrifter (skrivna med små bokstäver). De förra av vilka 212 blivit katalogiserade, anges med de stora bokstäverna i de romerska och grekiska alfabeten samt med alef i det hebreiska alfabetet. Som beteckning för uncialhandskrifter, som upptäckts sedan de nämnda bokstäverna tagit slut, används arabiska siffror med en nolla framför. Minuskelhandskrifterna av vilka 2.429 finns katalogiserade, betecknas med arabiska siffror. Av stort värde är lektionarierna, eftersom den text som citeras i officiella liturgiska böcker alltid tenderar att få konservativ form. 1678 lektionarier är katalogiserade, men endast ett fåtal har blivit kritiskt undersökta. Dessa manuskript anges vanligen med »I» jämte en arabisk siffra. »O» åtföljt av en siffra betecknar ostraka, d.v.s. stycken av lerkrukor o.dyl., som av de fattigaste användes som skrivmaterial. 25 sådana har blivit katalogiserade. »Sålunda har den skatt om vilken Paulus skrev (2 Kor. 4:7), på ett alldeles bokstavligt sätt blivit överlämnad åt 'lerkärl'; på värdelösa, bortkastade krukskärvor har nedskrivits evangeliets oförgängliga ord.» En kuriös men betydelslös källa till kunskap om Nya testamentets grekiska text utgör slutligen en grupp talismaner, nio till antalet. Tillkomsttiden för dessa varierar från 300-talet till 1100- och 1200-talen. Fyra av dem innehåller Herrens bön, de övriga strödda versar

från andra delar av Bibeln. Talismanerna brukar anges med »T» åtföljt av en siffra.²

Vad säger då de ovannämnda statistiska uppgifterna om den nytestamentliga textens exakthet? Svaret kan lämpligen ta formen av en jämförelse med det antal manuskript som finns till de gamla klassikernas texter. Den grekiska nationens »bibel», Homerus' Iliad, räknar 288 papyrer, 2 uncial- och 188 minuskelhandskrifter.³ Närmast i raden kommer Platon med 23 manuskript, Tukydidides med 21 och Hesiodos med 20. Vidare är att märka att mången profan författares verk bara har blivit bevarat i manuskript som daterar sig från medeltiden. I stället för ett intervall av 1000 år eller mera mellan originalskriftens tillkomst och det äldsta manuskriptets⁴ är såsom nedan framgår motsvarande tidrymd för den nytestamentliga textens del avsevärt kortare.

Den otvivelaktigt betydelsefullaste nyheten i fråga om manuskriptfynd, sedan Tischenforf i Katarinaklostret på Sinai hittade codex Sinaiticus, var tillkännagivandet i The (London) Times den 19 nov. 1931 att Mr. A. Chester Beatty förvärvat tre av de äldsta kända nytestamentliga codices av en handlande i Egypten. Det första av de nämnda manuskripten, P⁴⁵, utgör 30 blad av en codex som ursprungligen innehållit alla de fyra evangelierna och Apostlagärningarna. Det andra, P⁴⁶, består av 86 blad av en codex på 104 vilken innehållit 10 Paulus-brev i följande ordning: Rom., Hebr., 1 och 2 Kor., Ef., Gal., Fil., Kol., 1 och 2 Tess. Brevens inbördes ordningsföljd är bestämd av deras längd. Att märka är att Hebr. här räknas till de äkta Paulusbreven. Den tredje Chester Beatty-papyren, P⁴⁷, utgör 10 blad, upptagande Upp. 9:10-17:2. De paleografiska experterna daterar P⁴⁵ och P⁴⁶ till början av 200-talet, medan P⁴⁷ förläggs till en något senare tidpunkt på samma århundrade. Dessa manuskript överensstämmer på det hela taget med den textversion som kyrkan alltid betraktat som kanonisk, och de bekräftar sålunda eftertryckligt den grekiska nytestamentliga textens riktighet. Deras betydelse ligger främst i att de kastar mera ljus över problemen om utbredning och ålder för vissa typer av läsvarianter.

Ur många synpunkter är ett litet fragment, betecknat P⁵², av utomordentligt stor betydelse. Det upptar visserligen endast ett fåtal versar ur det fjärde evangeliet (18:31-33, 37-38), men det är i gengäld det äldsta nytestamentliga fragment som anträffats. Fastän det förvärvats av prof. B. P. Grenfell redan år 1920, förblev det obeaktat bland hundratals liknande rester av egyptiska papyrer ända till 1934. Medan C. H. Roberts nämnda år var i färd med att sortera de icke publicerade papyrerna i John Rylands Library i Manchester, observerade han att detta fragment inne-

höll text ur Johannesevangeliet. Roberts daterade dess tillkomst till omkring år 100, och däri instämmer bl.a. Kenyon, W. Schubart, H. I. Bell, Deissmann och W. H. Hatch. Vid denna tid har alltså Johannesevangeliet funnits och använts i en liten stad vid Nilen, långt borta från dess traditionella tillkomstort (Efesus i Mindre Asien). Hade detta lilla fragment varit känt vid mitten av förra århundradet, skulle inte den skola som inspirerats av Tübingenprofessorn F. C. Baur, ha kunnat datera evangeliets tillkomst till andra århundradet (t.o.m. så långt fram som omkr. 170 e.Kr.!).

E. N.

Fotnoter:

¹ Om olika grupper el. familjer av inbördes besläktade manuskript jfr *B. M. Metzger*, *The Caesarean text of the Gospels* [Journal of Biblical Literature, Vol. LXIV, part IV, pp. 457-489, 1945].

² Jfr *B. Metzger*, *Magic papyrus: Fever amulet* [Papyri in the Princeton University Collections, Vol. III, pp. 78 f., Princeton University Press, 1942].

³ Se vidare *Bruce M. Metzger*, *Trends in the textual criticism of the Iliad, the Mahabharata, and the New Testament* [Journal of Biblical Literature, Vol. LXV, part IV, pp. 339-352, 1946].

⁴ Jfr *E. Eidem*, *Vår svenska Bibel*, p. 30: »Så äro t.ex. våra äldsta handskrifter till Aeschylus (d. 456 f.Kr.) och Sofokles (d. 406 f.Kr.) skrivna tidigast 1400 år efter de stora grekiska tragödnas död. För Plato (d. 348 f.Kr.) är avståndet i fråga c:a 1300 år. Vid de berömda latinska författarna äro förhållandena gynnsammare, men vi ha ändå att räkna med 500 år, och i regel avsevärt mer.»

*Världslitteraturens äldsta hjältedikt i svensk språkdräkt. Ett kapitel ur Babyloniens syn på döden.*¹

Som världslitteraturens äldsta hjältedikt kan man än så länge otvivelaktigt beteckna det av tolv tavlor bestående eposet om gudaättlingen och äventyraren Gilgamesch från »tvåflodslandet» Mesopotamien. Diktens ålder kan utan större risk för feldatering fastslås till inte mindre än över 4.000 år. Många och brokiga är de versioner och brottstycken som i föreliggande synnerligen stiltrogna översättning av »assyriologernas nestor», professor emeritus Knut Tallqvist i Helsingfors, är sammansmida till ett harmoniskt helt. Alltsedan engelsmannen George Smith år 1872 upptäckt de första diktfragmenten, har assyriologerna världen runt gjort sig den största möda att få klarhet om detta epos' innehåll och innersta tendens. Vid den tidpunkten var bara den från den vittre assyriske konungen Asurbanipals (668-626) bibliotek stammande versionen bekant i den lärda värl-

den. I början av detta århundrade (år 1902) upptäckte den framstående, år 1947 avlidne tyske assyriologen Bruno Meissner en 1.100 år äldre, från den berömda konungen och lagstiftaren Hammurabis dagar (omkring 1750) stammande version. Denna upptäckt följdes två årtionden senare av fynd av närbesläktade, ungefär 200 år yngre versioner, vilka går under namnet »Pennsylvania- och Yale-tavlor» efter de kända amerikanska universitetsstäderna, vilkas museer förfogar över originalen. I likhet med det Meissnerska brottstycket är dessa versioner skrivna på gammal-babyloniskt språk, inte som huvudversionen på assyriska. De äldsta delarna — de redan ovan anförda från ungefär 22:a århundradet — är avfattade på det sumeriska språket, talat av världens äldsta kulturfolk, sumererna, vilka över ett årtusende härskade över Mesopotamien. Den sumeriska versionens omfång uppgår f.n. till cirka 300 läsbara kilskriftrader.²

Karaktären av hjältedikt skymtar tydligt fram redan i den första tavlan inledningsstrofer. Gilgamesch, allvetaren, »som sett allting» — så står att läsa på diktens första rad — och på långväga resor fått underrättelse om allt beträffande syndafloden och dess vedervärdigheter, denna »babyloniske Odysseus» är dock i första hand sin fädernestads Uruk — Bibelns Erech (jfr 1 Mos. 10) — kraftfulle beskyddare och byggmästare. Noga vet diktaren att avväga det gudomliga och mänskliga i hans natur, när han förklarar honom till 2/3 vara gud och 1/3 människa. Intet under då, att de hederliga Uruk-borgarna snart får tillfälle att lära känna hans despotiska sinnelag och tunga hand över sig. Gilgamesch är världshistoriens äldste diktator. Bland hans militära verk är den stora ringmuren kring Uruk det förnämsta, intressant nog omnämnd i dateringar så tidiga som år 3000 f.Kr. För att göra slut på våldsregementet skapar till all lycka slutligen modergudinnan Aruru, som är ansvarig för att Gilgamesch kommit till världen, ett »motstycke» till honom, nämligen Engidu, som alltsedan födelsen bara trivs tillsammans med gazeller och vilda djur. Genom Gilgameschs försorg blir han i Uruk bekant med en tempeltärna i fruktbarhetsgudinnan Ischtars kult. Efter sex dagars och sju natters samvaro med henne har han t.o.m. glömt sin födelseort och sina forna kamrater bland de vilda djuren, så att de efter hans »omvändelse» rent av flyr undan honom. Engidu har blivit en civiliserad människa!

Den hittills högst bristfälliga andra tavlan har genom de nyfunna sumeriska fragmenten till assyriologernas stora glädje betydligt kompletterats.³ Mera ingående skildrar denna Engidus sinnesförändring. Noga instruerar tärnan vilden, hur denne bör bete sig vid påklädning och vid ätande och drickande, allt framställt på den babyloniska diktens drastiska språk. Före det centrala avsnittet på denna tavla, Engidus och Gilgameschs första sam-

manträffande, infogar diktaren en minst lika drastisk skildring av den diktatur Gilgamesch förstår att fortfarande utöva på stadsbefolkningen. Kanhända har vi här framför oss det äldsta litterära vittnesbördet om den från medeltiden så kända »jus primae noctis» enligt vilken princip greven eller riddaren vid sina kvinnliga undersåtars giftermål har rätt att av dem fordra bröllopsnatten. Av de nyfunna sumeriska fragmenten innehåller det antagligen första en del viktiga kompletteringar till Gilgameschs brudval. Till notisen att han före de äkta männen äger rätt till dem fogar den sumeriska versionen karakteristiskt: »För 20:e gången företar Gilgamesch valet av maka, detta dekret utfärdade han, sin befallning kungjorde han.»

Efter detta korta förhålligande av Gilgameschs makt över sinnena förs vi in i den dramatiska kampscenen mellan honom och Engidu. När hjälten väl kommit fram till gudinnan Ischtars tempelport, är Engidu redan framme och spärrar med sin fot ingången. Likt tjurar går de nu till attack mot varandra, de slår sönder tempeldörren och kommer väggarna att darra. Efter en mycket ojämn strid faller slutligen Gilgamesch till marken. Trots segern kan den arme Engidu dock inte komma till ro. Tanken på en förfärlig jätte i cederskogen vid namn Chumbaba plågar honom. Gilgamesch förstår emellertid att uppmuntra honom med de kraftiga orden:

»Hur har det blivit med ditt hjältesinne?

Så vill jag då draga framför dig.

Din mun kan då ropa: gå framåt, var icke rädd!

Även om jag skulle falla, grundar jag mig dock ett namn.»

Utförligt skildrar här den sumeriska texten Engidus kategoriska varning att inlåta sig med Chumbaba från vars berg sju fruktansvärda stormar rasar den angripande till mötes. Att de till antalet är sju är liksom på många ställen i Bibeln ingenting annat än en omskrivning för deras o begränsade styrka. Efter många om och men lovar den hittills obeslutsamme Engidu sin kamrat all önskvärd hjälp. Den tillförlitligaste bundsförväntan blir dock solguden Schamasch, som tvingar Chumbaba att kapitulera, varefter han dödas.

Med den till den assyriska huvudversionen hörande sjätte tavlan förs vi åter till Uruk, där kärleksgudinnan Ischtar tronar tillsammans med sin fader, himmelsguden Anu. Mot Gilgamesch, som kategoriskt tackat nej till gudinnans frierier, låter hon tack vare sin höge faders tillstånd en himmelstjur fara ned, som ställer till en oerhörd förödelse bland befolkningen i hela landet. Men det underbara är att Gilgamesch klarar sig. Enligt den assyriska traditionen är det han själv som spelar huvudrollen vid odjurets dödande, enligt den sumeriska tycks äran tillfalla Engidu, som för denna bragd i högstämda ordalag hyllas av vännen.

De fem följande tavlorna kan man egentligen beteckna som en prolog till den sista tolfte tavlan, den målande skildringen av sammanträffandet med Engidu i underjorden. Av ett vid världens ände boende skorpionmänniskopar begär Gilgamesch, som känner sitt slut nalkas, besked om den av gudarna med livselexiret »livsplantan» begåvade Utnapischtims, »den babyloniske Noaks», tillhåll. Hjälten får sin begäran uppfylld. Redan i besittning av odödlighetsskatten, går han dock genom en ödets oförklarliga skickelse förlustig denna till förmån för en orm från paradisoceanen.

Vad som gör särskilt den sista tavlan religionshistoriskt så innehållsrik är väl framför allt det intressanta faktum att de förhållningsregler den i »mörkrets boning» redan hemmastadde Engidu ger sin vän för hans kommande vistelse där, omtalas på samma sätt i den assyriska och i den cirka 1.500 år äldre sumeriska versionen, varvid den sistnämnda genom nyfunna fragment ger betydligt mera upplysningar. De mest typiska förhållningsreglerna i vägledningen till den babyloniska underjorden, är nog de följande: »Du får inte ta en käpp i handen, annars darrar andarna inför dig, skor får du inte ta på din fot, buller mot jorden får du inte göra, dina kvinnor som du älskat får du inte kyssa, inte slå den kvinna du avskytt, dina barn som du älskat får du inte kyssa, ditt barn som du avskytt får du inte slå, annars kommer jordens — d.v.s. underjordens — jämmer att gripa dig» — d.v.s. underjordens lag är starkare än de mänskliga drifternas. Följande sin mänskliga natur handlar Gilgamesch stick i stäv mot sin väns förmaningar, och till en början ser det därför svårt ut för hjälten att få utverkat ett möte med Engidu. Slutligen förbarmar sig dock underjordens suverän Nergal över honom. Genom en springa låter han Engidus ande fara upp och meddela den efter kunskap om tillvaron efter döden så törstande Gilgamesch de efter olika döds sätt på olika vis sig gestaltande andarnas öden. Som värst skildrar Engidu de personers öden vilkas lik inte begravts och vilkas dödsandar inte erhållit några vårdare: de tvingas att äta upp de matbitar som kastats ut på gatan! Gilgamesch har intet annat att göra än att frambära döds offer till underjordsgudarnas och vännen Engidus ära. Döden är även för de mäktigaste allsmäktig.

Herman Wohlstein.

---

¹ Gilgameš-eposet, översatt och förklarat av *Knut Tallqvist*. Helsingfors 1945. Söderström & C:o Förlags A.-B. och Hugo Gebers förlag, Stockholm. 130 ss. — Bland de nyaste bearbetningarna kan nämnas: *Alexander Heidel*, *The Gilgamech Epic and Old Testament Parallels*. The University of Chicago 1946. 269 ss. *F. M. Th. Böhl*, *Het Gilgamesj Epos*, National

Heldendicht van Babylonie. Amsterdam 1941.

² Jfr till de sumeriska källorna den utförliga framställningen av *S. N. Kramer*; *Journal of American Oriental Society*. Vol. 64:1, 5, 7 ff.

³ Jfr Heidel, a.a. kap. 2: Related Material, s. 102 ff.

Tidskrift for Teologi og Kirke, 4. hefte 1947, innehåller en artikel av prof. *O. Moe* om »Kirken og Guds rike». Han framhåller att det för en mansålder sedan var mera tal om Guds rike och mindre tal om kyrkan än vad nu är fallet, och ställer frågan vilket förhållande som i Nya testamentet råder mellan de bägge begreppen. Efter att närmare ha utrett innebörden i det nytestamentliga gudsrikesbegreppet kommer författaren till följande resultat: »Vårt resultat er altså at det ikke består noen motsetning mellom Jesu gudsriketanke og den kristne kirke, heller ikke noen konkurranse, så lenge kirken holder seg til sin oppgave, å forkynde evangeliet og å forvalte sakramentene. Den representerer da Guds frelsende herredømme her i verden, idet den eier og formidler de goder som hører gudsriket til og altså är et uttrykk for 'nådens rike'. Først i den tilkommende verden skal kirkens rette medlemmer, det nytestamentlige gudsfolk, få del i den kongelige stilling som dets herre nå allerede eier i usynlighet, når den fra en ecclesia militans blir en ecclesia triumphans. At begrepet Guds rike trer tilbake i den apostoliske brevlitteratur, betyr ikke at selve idéen er fortrent av kirketanken, men bare at den har funnet nye uttrykk som bedre forklarer hva den i realiteten innebærer.» I övrigt innehåller nämnda tidskriftsnummer: *A. Seierstad*, *Norsk Misjonsverksemd i 1820-åra*, *K. Jordt-Jørgensen*, *Danmarks Kirke 1946-1947* och *B. Mathisen*, *Praktikum i Sökelyset*.

Evald Nilsson.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Fil. Lic. <i>Erik Petren</i> : Om uppståndelsens verklighet	53
— »...dock utan synd»	58
Doktor <i>Fride Hylader</i> : Blodsförbund	61
Läroverksadjunkt <i>Henning Sjögren</i> : Vår nästa	89
Cand. theol. <i>Olav Nilssen</i> : Enhet tross skilnad	93
Fil. Lic. <i>Herman Wohlstein</i> : Gåtan om Israels förlorade tio stammar	96
Prof. <i>H. Odeberg</i> : Guds rike och himmelriket	98
—: Evangelierna	105
A testimony	111
Böcker och tidskrifter	116

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Distribution: Kand. Helmer Hansson, Bankg. 22 b, *Lund*. Red. o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren.avg. 4:- kr. Postgirokonto nr 27 11 04 *Erevna*, *Lund*.

---

*Lund 1948. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Språkligt bearbetad 2002.*